

Különjelentés

A LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés segíti a helyi szerepvállalást, de egyéb előnyökre továbbra sincs elegendő bizonyíték

EURÓPAI
SZÁMVEVŐSZÉK

Tartalomjegyzék

	Bekezdés
Összefoglaló	I–XI
Bevezetés	01–18
A LEADER-megközelítés története	01–16
Korábbi ellenőrzéseink	17–18
Az ellenőrzés hatóköre és módszere	19–23
Észrevételek	24–75
A helyi akciócsoporthoz segítik a helyi szintű szerepvállalást, de többletköltségekkel járnak és lassúak a jóváhagyási folyamatok	24–44
A helyi akciócsoporthoz többletköltségekkel járnak	25–30
A legtöbb tagállam megfelelő eljárásokat vezetett be a helyi akciócsoporthoz jóváhagyására, de nem mindegyik alkalmazott minőségi minimumkövetelményt a helyi fejlesztési stratégiák kiválasztásakor	31–37
A helyi akciócsoporthoz a vártnál lassabban hagyták jóvá a projekteket	38–41
A LEADER-megközelítés segíti a helyi szintű szerepvállalást, de a nők és a fiatalok alulreprezentáltak a helyi akciócsoporthoz	42–44
Még mindig nem bizonyított, hogy a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés biztosít-e többletelőnyöket	45–63
A Bizottság megkezdte a LEADER biztosított előnyök értékelését	47–53
A tagállamok olyan projektek finanszírozására használták a LEADER-t, amelyek helyi stratégiákra építkeztek, de volt köztük, amely egyedi kiadási programból is támogatható lett volna	54–60
Bár szakértők szerint nehéz lenne értékelni a LEADER-megközelítés néhány potenciális hasznát, a rendelkezésünkre álló bizonyítékok szerint erre lenne lehetőség	61–63
A több alapról nyújtott támogatáson alapuló megközelítés bonyolultabbá teszi a helyi fejlesztési projektek finanszírozását	64–75
Következtetések és ajánlások	76–84

Melléletek

I. melléklet. A LEADER-hez és a közösségvezérelt helyi fejlesztéshez kapcsolódó egyedi mutatók

II. melléklet. Az 5/2010. sz. különjelentés jelen ellenőrzési jelentéshez kapcsolódó számvevőszéki hasznosulásvizsgálata

III. melléklet. Az ellenőrzött projektek listája (2021. májusi állapot szerinti kiadások)

Betűszavak és rövidítések

Glosszárium

A Bizottság válaszai

Időrendi áttekintés

Ellenőrző csoport

Összefoglaló

I Az Európai Unió 1991-ben vezette be a LEADER programot: az alulról építkező kezdeményezés azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a helyi szükségleteket kielégítő projektek révén támogassa a hátrányos helyzetű vidéki régiók fejlődését. 2014 óta az Unió már több uniós finanszírozási forrás kapcsán, vidéki, városi és part menti területeken egyaránt alkalmazza a LEADER-megközelítést (az úgynevezett közösségvezérelt helyi fejlesztést).

II A LEADER-megközelítés fő jellemzője, hogy részvételen alapuló, alulról építkező koncepció alkalmazásával törekszik a helyi közösségek bevonására a projektfejlesztési és döntéshozatali folyamatokba. A tevékenységeket a köz- és magánszférát, valamint a civil társadalmat képviselő partnerekből álló úgynevezett helyi akciócsoportok irányítják. A 2014–2020-as időszakban az Unió akár 9,2 milliárd euró összegű finanszírozást tervezett nyújtani a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés céljára.

III A LEADER-megközelítés többletköltségekkel és -kockázatokkal jár a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz képest. A többletköltségek a helyi akciócsoportok igazgatási struktúráinak létrehozásával és működtetésével kapcsolatban merülnek fel. Többletkockázatot a hosszadalmas eljárások, a projektgazdákra vonatkozó kiegészítő adminisztratív követelmények és az esetleges összeférhetlenségek jelentenek.

IV E többletköltségek és -kockázatok némelyike indokoltnak tekinthető, ha a helyi akciócsoportok többletelőnyöket tudnak biztosítani a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz képest. A Bizottság iránymutatása szerint ezek az előnyök a társadalmi tőke, a helyi irányítás és a projekteredmények javulásában nyilvánulnak meg.

V Ellenőrzésünk a 2014–2020-as uniós finanszírozási időszakra terjedt ki. Azt vizsgáltuk meg, hogy a LEADER-megközelítés hozott-e olyan előnyöket, amelyek indokolták volna a programmal járó többletköltségeket és -kockázatokat, különösen a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz viszonyítva. Ehhez értékeltük, hogy a program elősegítette-e a helyi szerepvállalást, és olyan projekteket eredményezett-e, amelyek bizonyítható előnyökkel jártak a helyi irányítás, a társadalmi tőke és a projekteredmények javítása szempontjából. Megvizsgáltuk továbbá, hogy az új, több alapra épülő megközelítés bevezetése nyomán javult-e a helyi fejlesztési támogatások koordinációja.

VI Ellenőrzésünk egyben a LEADER-ről szóló 2010. évi különjelentésünk hasznosulásvizsgálatára is kiterjed, amennyiben értékeljük, hogy a Bizottság orvosolta-e az akkor feltárt hiányosságokat. Bízunk benne, hogy a Bizottság a LEADER-megközelítés folyamatban lévő értékelése során hasznosnak és időszerűnek fogja találni meglátásainkat és ajánlásainkat.

VII Ellenőrzésünk a LEADER-ről 2010-ben kiadott különjelentésünk után több mint egy évtizeddel megállapította, hogy bizonyos területeken javulás következett be, és a LEADER-megközelítés elősegíti a helyi szerepvállalást. Ugyanakkor kevés bizonyíték támasztja alá, hogy a LEADER-megközelítés előnyei meghaladnák az annak kapcsán felmerülő költségeket és kockázatokat.

VIII Míg a legtöbb tagállam megfelelő eljárásokat alkalmazott a helyi akciócsoportok kiválasztására és jóváhagyására, néhány tagállam kevésbé szigorú minőségi standardokat követett a helyi fejlesztési stratégiák kiválasztása során. Megállapítottuk, hogy egy tagállam semmiféle minőségi kritériumot nem alkalmazott a kiválasztási eljárás során. A projektpályázati és -jóváhagyási folyamat bonyolult volt (helyenként nyolc szakaszból állt) és a hagyományos kiadási programokhoz képest több adminisztratív követelményt támasztott a projektgazdákkal szemben. A projektkiválasztási testületekben (2010-ben tett megállapításainkkal ellentétben) immár nem a közhatóságok domináltak, de ezek a testületek gyakran nem voltak reprezentatívak a helyi közösségre nézve, illetve nem voltak kiegyensúlyozottak a nemek szempontjából.

IX Megállapítottuk, hogy a helyi akciócsoportok olyan projekteket választottak ki, amelyek összhangban voltak a helyi fejlesztési stratégiáikban meghatározott átfogó célkitűzésekkel. Néhány tagállam és helyi akciócsoport olyan projektek finanszírozására használta fel a LEADER-t, amelyek a nemzeti, regionális vagy önkormányzati hatóságok jogszabályban előírt feladatkörébe tartoznak, vagy amelyekre más konkrét uniós és nemzeti finanszírozási programok is léteztek.

X Bár a 2010-ben tett hat ajánlásunk közül kettő teljesült, megállapítottuk, hogy a Bizottság monitoring- és értékelési kerete továbbra sem bizonyítja a LEADER többletelőnyeit. Az új közös agrárpolitikára vonatkozó bizottsági javaslatokról szóló 2018. évi véleményünkben hangsúlyoztuk, hogy a Bizottságnak a meglévő jogszabályok felülvizsgálata során követnie kell az értékeléssel indítás elvét. A Bizottság jelenleg dolgozik a LEADER biztosította előnyök értékelésén.

XI Tekintettel az egyéb finanszírozási modellekhez képest felmerülő többletköltségeire és -kockázataira, valamint arra, hogy még mindig nem bizonyították előnyeit, azt javasoljuk, hogy a Bizottság értékelje a LEADER költségeit és előnyeit, valamint a közösségvezérelt helyi fejlesztést.

Bevezetés

A LEADER-megközelítés története

01 Az 1991 óta létező LEADER az Európai Unió részvételen alapuló, alulról építkező vidékfejlesztési politikai koncepciója, amelyet később a tengerparti és a városi területekre is kiterjesztettek. Középpontjában a vidéki vagy parti közösségek magán- és közszférabeli tagjaiból álló helyi akciócsoportok (HACS) és helyi halászati akciócsoportok (HHACS) állnak. A helyi akciócsoportok arra ösztönzik a közösségeket, hogy járuljanak hozzá a helyi fejlesztési stratégiák kialakításához, valamint feladatkörükbe tartozik a helyi szükségletek kielégítését célzó projektek kezdeményezése és finanszírozása.

02 A LEADER-megközelítés azon a feltevésen alapul, hogy ez a módszer az uniós források hagyományos, felülről lefelé történő irányításához képest többletértéket biztosít. A LEADER-megközelítésről 2006-ban kiadott bizottsági ismertető szerint a koncepció hét fő jellemzőre épül. A koncepció szerint a helyiek a legalkalmasabbak saját térségük fejlesztésének irányítására („alulról építkező megközelítés”); ezt a térséget egy kisméretű (10 000–150 000 lakosú), helyi identitással rendelkező területként határozzák meg („területalapú megközelítés”). Ezen a területen a helyi szereplők helyi akciócsoportba („helyi partnerség”) tömörülnek, amely ösztönzi a helyi szereplők közötti kapcsolatokat („hálózatépítés”). Emellett különböző régiók vagy tagállamok helyi akciócsoportjai közös projekteken is dolgoznak a hasonló helyi szintű kihívások közös megoldása érdekében („együttműködés”). Az alulról építkező megközelítés és a különböző helyi szintű ágazatok közötti interakciók („integrált és több ágazatot átfogó stratégia”) elvileg kedveznek a helyi potenciál kibontakoztatásának. A helyi problémákra szabott integrált helyi megoldások megtalálására leginkább alkalmas helyi csoportok nemcsak reakcióképesebbek, de új megoldásokkal is gazdagíthatják a helyi fejlesztést („innováció”). A helyi döntéshozatalban való részvétel lelkesebb hozzáállást eredményez és növeli az elkötelezettséget, ezáltal javul és fenntarthatóbbá válik a helyi vidékfejlesztés¹.

03 Amint 2010-ben kiadott jelentésükben² megjegyeztük, a LEADER-megközelítés célja a helyi szerepvállalás lehetővé tétele és segítése a helyi stratégiafejlesztés és -végrehajtás, illetve a helyi forráselosztás révén. A koncepció azt használja ki, hogy a

¹ A Bizottság LEADER-honlapja.

² 5/2010. sz. különjelentés: „A Leader-megközelítés a vidékfejlesztés gyakorlatában”.

helyi közösségek jelentős szakértelemmel és tapasztalattal rendelkeznek saját fejlesztési szükségleteik meghatározásához.

04 Ha e feladatokat a helyi akciócsoportokra ruházzák, az többletköltségekkel és kockázatokkal is jár. Többletköltséget jelentenek például a helyi akciócsoportok szintjén a helyi fejlesztési stratégia előkészítésével és végrehajtásának irányításával kapcsolatban felmerülő költségek, valamint a kedvezményezettek támogatása a projektek kidolgozása során. Ide tartoznak a tagállamok helyi akciócsoportok jóváhagyásával kapcsolatos kiadásai is (például tanácsadók igénybevétele a jóváhagyási folyamat támogatásához).

05 A helyi akciócsoportok adminisztratív és működési költségeihez a LEADER-ből nyújtott támogatás nem haladhatja meg a teljes közfinanszírozás (uniós plusz nemzeti, regionális vagy helyi közfinanszírozás) 25%-át. E költségek közé tartozik a helyi fejlesztési stratégia végrehajtásának segítése és a potenciális kedvezményezetteknek a projektjeik kidolgozásához nyújtott támogatás is.

06 További kockázatot jelentenek a hosszadalmas eljárások, a projektgazdákra vonatkozó különleges követelmények és az esetleges összeférhetlenségek. Szintén kockázatok merülhetnek fel azzal kapcsolatban, hogy a döntéshozó testületek nem feltétlenül reprezentatívak a helyi közösségre nézve, illetve összetételük nemi szempontból nem kiegyensúlyozott³.

07 A helyi szintű döntéshozatal adott esetben további előnyökkel is járhat. A LEADER-megközelítés értékelésére vonatkozó bizottsági iránymutatás⁴ szerint ezek az előnyök a következőkben testesülnek meg:

- o a társadalmi tőke fejlesztése,
- o a helyi irányítás javítása,
- o jobb projekteredmények.

08 A program létjogosultsága tehát nem gazdasági kritériumokon (például a piac nem megfelelő működése vagy relatív nélkülözés) alapul. Ellenkezőleg: a koncepciót

³ 5/2010. sz. különjelentés: „A Leader-megközelítés a vidékfejlesztés gyakorlatában”.

⁴ Az Európai Vidékfejlesztési Hálózat műhelydokumentuma: *LEADER: 30 years and preparing for the future: delivering LEADER's unique added value.*

jelenleg mindenféle vidéki térségben alkalmazzák, olyanokban is, ahol a gazdasági teljesítmény jelentősen meghaladja az uniós átlagot. Egy nemrég készített bizottsági tanulmány megállapította, hogy a félvárosi vidéki térségek jobban profitáltak a közelmúltbeli gazdasági és demográfiai fejleményekből, mint a peremterületek⁵.

09 A 2014–2020-as időszakban a LEADER-t kötelező volt beépíteni minden vidékfejlesztési programba. Az uniós jog arra kötelezte a tagállamokat (Horvátország kivételével), hogy vidékfejlesztési finanszírozásuk legalább 5%-át a LEADER-re fordítsák. Horvátország esetében a 2014–2020-as programozási időszakban a minimális hozzájárulás a többi tagállamra érvényes érték fele, azaz 2,5% volt. A Bizottságtól kapott adatok szerint a 2014–2020-as programozási időszakban 7 milliárd euró összegű uniós finanszírozást irányoztak elő a LEADER-re (ez a teljes vidékfejlesztési finanszírozás mintegy 7%-ának felel meg). A 2014–2020-as időszak LEADER-projektjeinek száma 2020 végén összesen 143 487 volt. A vidékfejlesztési programokat kiterjesztették a 2021. és 2022. évre is.

10 Az uniós halászati politikában 2007 óta van jelen a LEADER-megközelítés, a 2014–2020-as időszakban pedig bevezették a közösségvezérelt helyi fejlesztés (CLLD) fogalmát is. Ez a frissített koncepció a Kohéziós Alap kivételével valamennyi európai strukturális és beruházási alap (esb-alap) esetében alkalmazta a LEADER-megközelítést⁶. Amint az **1. ábra** mutatja, a LEADER-megközelítésnek köszönhetően az idők során – különösen a 2007–2013-as programozási időszak elején – jelentősen megnőtt úgy a pénzügyi támogatás mértéke, mint a helyi akciócsoportok száma.

11 A 2014–2020-as időszakban az Unió akár 9,2 milliárd euró összegű finanszírozást tervezett nyújtani a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés céljára (lásd: **1. táblázat**). Arra számítottak, hogy a közfinanszírozás (beleértve a nemzeti finanszírozást) összege eléri a 12,5 milliárd eurót. Ennek az összegnek a nagyobb része (a tervezett összeg 76%-a, illetve a 2020-ig bejelentett összeg 84%-a) a vidékfejlesztéshez kapcsolódott.

⁵ Az SWD(2021) 166 final **bizottsági szolgálati munkadokumentum** 2/3. része.

⁶ Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA), az Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA), az Európai Szociális Alap (ESZA) és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA).

**1. táblázat. Uniós hozzájárulás finanszírozási források szerint, 2014–2020
(millió euró)**

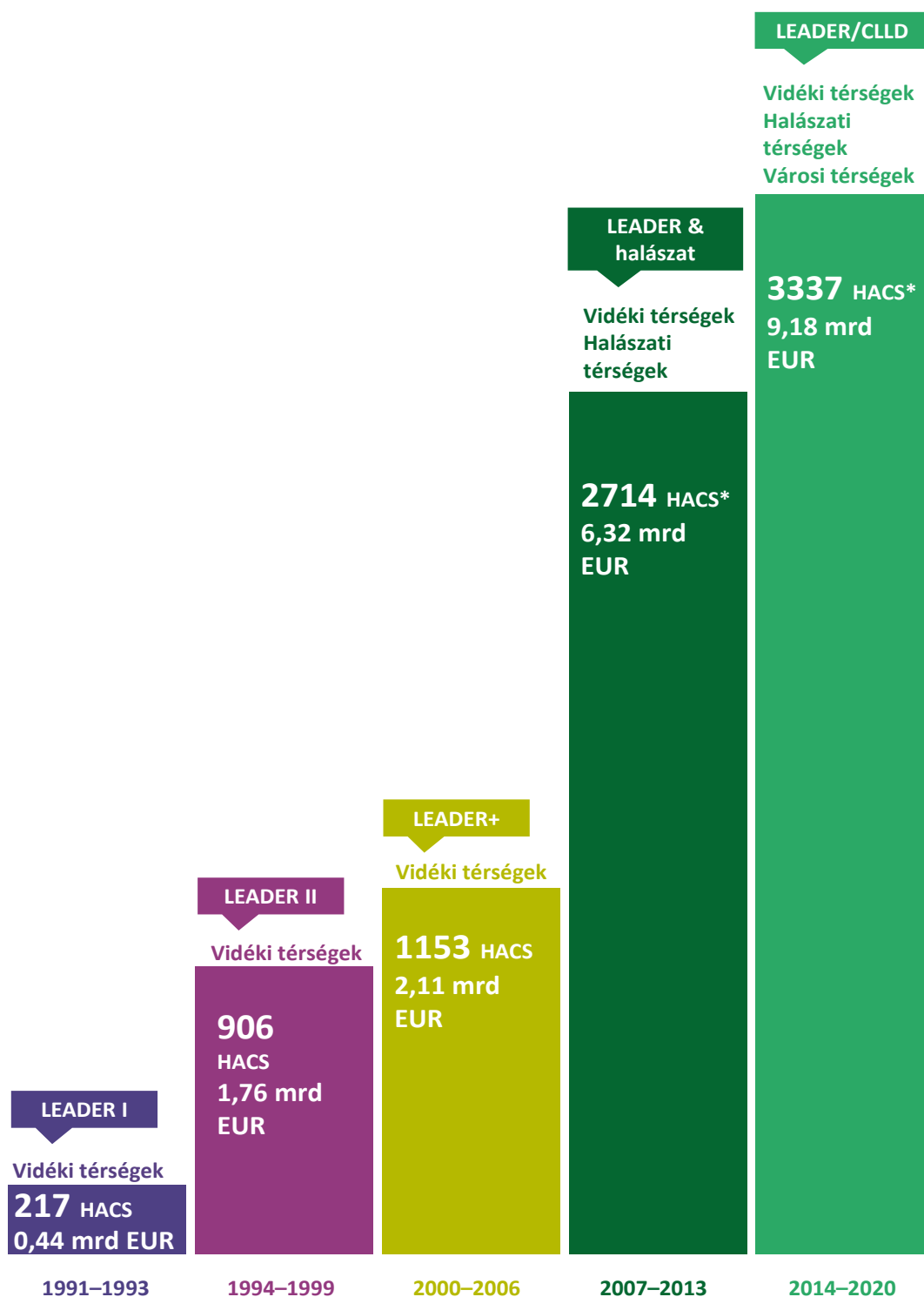
Uniós finanszírozás	Tervezett	Jóváhagyott projektekhez nyújtott finanszírozás*	Kifizetett összeg
Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap	7 010	Nincs adat**	3 026
Európai Tengerügyi és Halászati Alap	548	362	178
Európai Regionális Fejlesztési Alap	1 095	848	349
Európai Szociális Alap	530	278	82
Összesen	9 183		3 635

*A jóváhagyott projektekhez nyújtott finanszírozás az uniós finanszírozás azon összegét jelenti, amelyet a tagállamok a projekteket jóváhagyó határozataikban a projektek számára előirányoztak (lekötöttek).

** A teljes lekötött összeg (EMVA és nemzeti közfinanszírozás) 7439 millió euró, de bontás nem áll rendelkezésre.

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

1. ábra. A LEADER-hez nyújtott finanszírozás növekedése
(helyi akciócsoportok száma és tervezett uniós finanszírozás)

Megjegyzés:

1991–2006: Vidékfejlesztési támogatás (EMOGA és EMVA);

2007–2013: EMVA és EHA;

2014–2020: EMVA, ETHA, ERFA és ESZA.

* Beleértve a helyi halászati akciócsoportokat

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

12 A tagállamok nemzeti és (politikai struktúrájuktól függően) regionális hatóságai programozási dokumentumokat – például partnerségi megállapodásokat, valamint operatív és vidékfejlesztési programokat – dolgoztak ki. Ezek a dokumentumok bemutatják a nemzeti vagy regionális finanszírozási prioritásokat. A Bizottság megvizsgálta és jóváhagyta ezeket a dokumentumokat. A kiadásokért továbbra is a Bizottság viseli az átfogó felelősséget, azonban a tagállamok hagyták jóvá a helyi akciócsoportokat és azok helyi fejlesztési stratégiáit, dolgozták fel a projektpályázatokat és a kifizetési kérelmeket, valamint ők követték nyomon és értékelték az eredményeket. A **2. ábra** a LEADER-megközelítés szereplőinek legfontosabb feladatköreit mutatja be.

2. ábra. A LEADER-megközelítés szereplőinek legfontosabb feladatkörei

Forrás: Európai Számvevőszék, bizottsági dokumentumokból származó információk alapján.

13 A Bizottság a következő mutatókat⁷ és célértékeket⁸ határozta meg a LEADER program nyomon követésére a 2014–2020-as időszakban:

- o a helyi fejlesztési stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya (célérték: 53,5%),
- o a javított szolgáltatás/infrastruktúra előnyeit élvező vidéki népesség százalékos aránya (célérték: 16,4%),
- o a támogatott LEADER-projektek révén létrehozott munkahelyek száma (célérték: 44 109 munkahely).

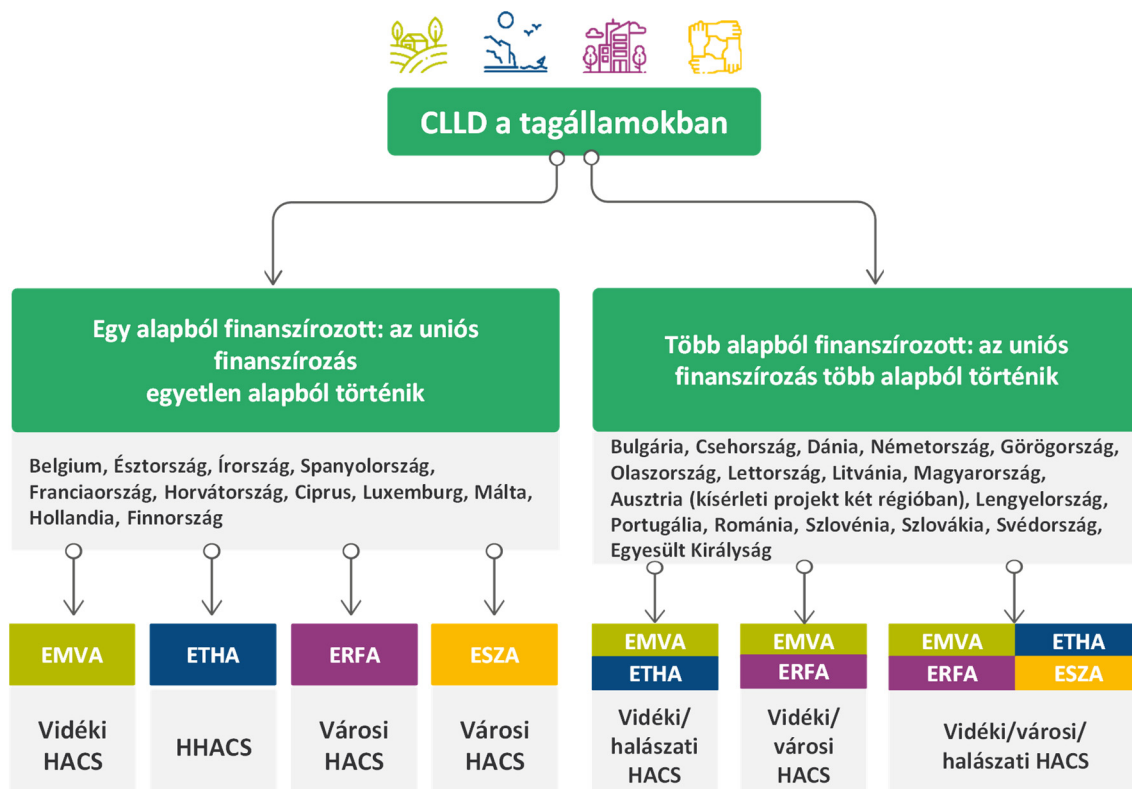
Az **1. melléklet** felsorolja a különböző uniós alapokra vonatkozó rendeletekben előírt, a LEADER-hez és a közösségvezérelt helyi fejlesztéshez kapcsolódó egyedi mutatókat és célértékeket.

14 A tagállamok választhattak, hogy egyetlen uniós alapból („egy alapra épülő megközelítés”) vagy több alapból („több alapra épülő megközelítés”) kívánják támogatni a helyi akciócsoportokat. Arra is volt lehetőségük, hogy kijelöljenek egy vezető alapot, és abból fedezzék a helyi akciócsoportok valamennyi adminisztratív költségét. A 2014–2020-as időszakban a 28 tagállam közül 17 alkalmazott több alapra épülő megközelítést, mégpedig különböző kombinációkban: céljuk ezzel az volt, hogy jobban tudják koordinálni a helyi fejlesztési támogatásokat és megerősítsék a vidéki, a városi és a halászati térségek közötti kapcsolódásokat (lásd: **3. ábra**).

⁷ A 808/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet IV. melléklete.

⁸ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság 2019. évi éves tevékenységi jelentése.

3. ábra. A tagállamokban alkalmazott finanszírozási koncepciók

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság 2017-ben kiadott útmutatója alapján: *Evaluation of LEADER/CLLD*, 10. o., valamint Kah, S. (2021), *Update: Implementing cohesion policy funds through multi-Fund CLLD* (2021. júniusban érvényes adatok).

15 A 2021–2027-es időszakban a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés tekintetében az [\(EU\) 2021/1060 rendelet \(a közös rendelkezésekről szóló rendelet\)](#) volt az irányadó jogszabály. A LEADER-re alkalmazandóak a 2021. decemberében hatályba lépett új közös agrárpolitikai (KAP) szabályok⁹ is.

16 Amint a [12.](#) bekezdésben kifejtettük, a tagállamoknak vonatkozó programjaikban ismertetniük kell saját LEADER-koncepciójukat és közösségvezérelt helyi fejlesztési megközelítésüket. A tagállamok megkezdték új operatív programjaik jóváhagyásra történő benyújtását a Bizottsághoz, KAP stratégiai terveiket – beleértve a LEADER-ből nyújtott vidékfejlesztési finanszírozásra vonatkozókat is – pedig 2021 végéig kellett beküldeniük. A szabályozási keret 2022-től biztosítja a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztési kezdeményezések finanszírozását¹⁰. Ezt megelőzően az előző időszak fel nem használt forrásaiból folytatódik a LEADER finanszírozása.

⁹ Az [\(EU\) 2021/2115 rendelet](#).

¹⁰ Az [\(EU\) 2021/1060 rendelet](#) 86. cikkének (1) bekezdése.

Korábbi ellenőrzéseink

17 2000. évi éves jelentésükben hiányosságokat tártunk fel a LEADER irányításával kapcsolatban¹¹. Egy 2010-ben kiadott különjelentésünkben¹² megállapítottuk, hogy a helyi akciócsoportok számos olyan projektet valósítottak meg, amelyek hasznosak voltak a helyi vállalkozások és közösségek számára. Emellett hiányosságokat is feltártunk a következőkkel kapcsolatban:

- **Projekt kiválasztási eljárások:** a döntéshozatalban a közhatóságok játszottak vezető szerepet, és nem voltak egyértelműek az esetleges összeférhetlenséggel kapcsolatos szabályok.
- **Az alulról építkező megközelítés alkalmazása:** néhány helyi akciócsoport nem foglalkozott a helyi szerepvállalással.
- **A helyi akciócsoportok képessége arra, hogy a hagyományos vidékfejlesztési intézkedésektől eltérő helyi megoldásokat fejlesszen ki:** például olyan projekteket finanszíroztak, amelyek támogatására más kiadási programok keretében is lehetőség nyílt volna.
- **Nyomon követés és értékelés:** különös tekintettel a LEADER-megközelítés révén megvalósított előnyökre.

18 2013-ban közzétett hasznosulásvizsgálatunkban¹³ már némi javulásról tudtunk beszámolni. Egyértelműbbek lettek a helyi akciócsoportok döntéshozó bizottságaira vonatkozó szabályok (lásd: a **17.** bekezdés első albekezdése), azonban sok hiányosság még mindig fennállt. Ezekről a problémákról a **II. mellékletben** adunk közre frissített értékelést.

¹¹ A 2000. évi pénzügyi évre vonatkozó éves jelentés.

¹² 5/2010. sz. különjelentés: „A Leader-megközelítés a vidékfejlesztés gyakorlatában”.

¹³ 19/2013. sz. különjelentés: „2012. évi jelentés az Európai Számvevőszék különjelentéseinek hasznosulásáról”.

Az ellenőrzés hatóköre és módszere

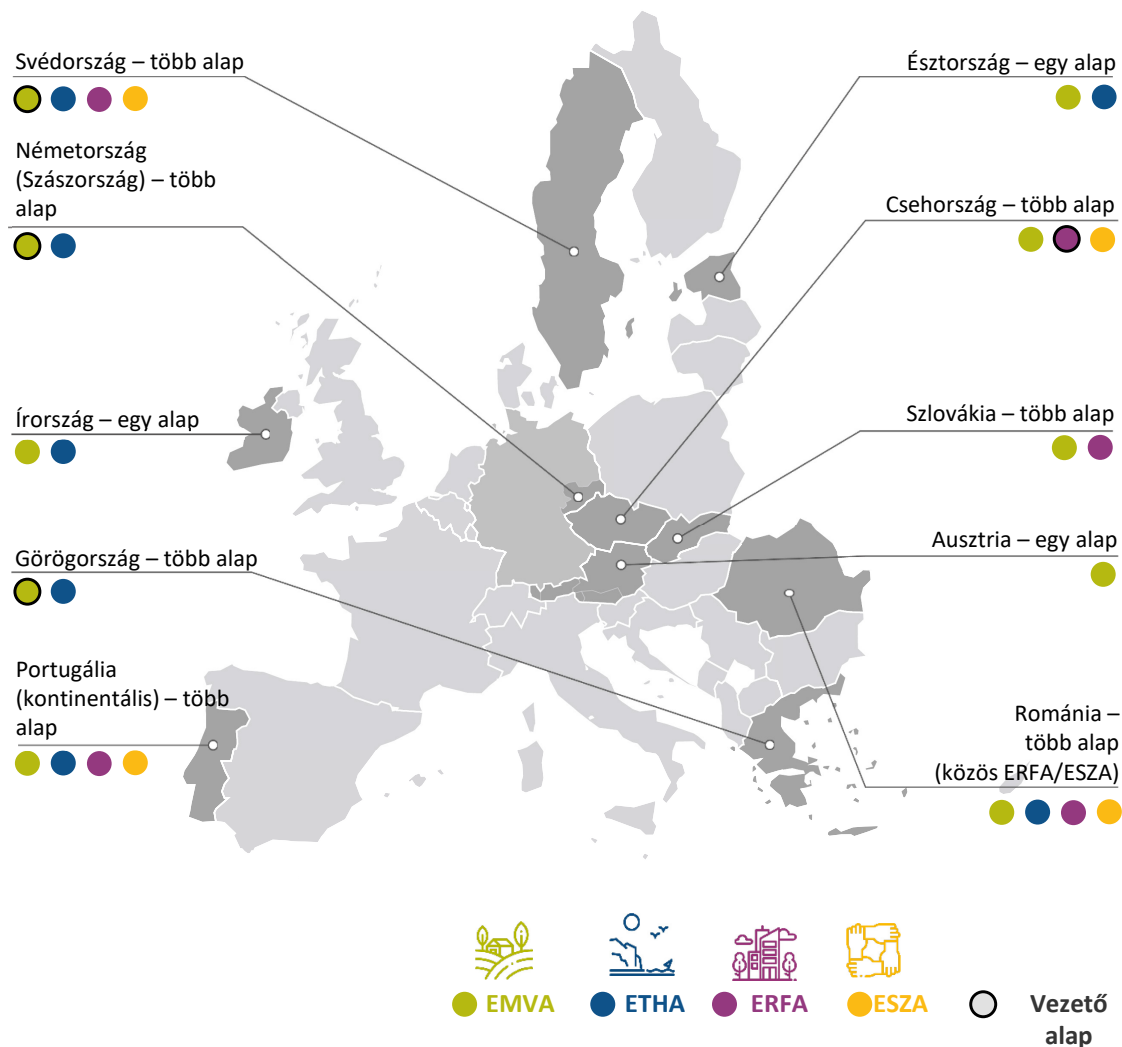
19 A LEADER-megközelítés célja a helyi szerepvállalás és felelősségvállalás segítése (lásd: **03.** bekezdés), ami többletköltségekkel és -kockázatokkal jár (lásd: **04.** és **05.** bekezdés). Ezek a többletköltségek és -kockázatok akkor indokoltak, ha azokat a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz (különösen az uniós vidékfejlesztési programokhoz) viszonyított többletelőnyök ellensúlyozzák. Fő ellenőrzési kérdésünk a következő volt: „**A LEADER-megközelítés, illetve a közösségvezérelt helyi fejlesztés biztosít-e olyan előnyöket, amelyek indokolják a vele járó többletköltségeket és -kockázatokat?**”. Ennek értékeléséhez a következőket vizsgáltuk meg:

- 1) A LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés segítette-e a **helyi szerepvállalást**?
- 2) A LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés olyan **projekteket** eredményezett-e, amelyek bizonyítható előnyökkel jártak a helyi irányítás, a társadalmi tőke és az eredmények javítása tekintetében?
- 3) Az új, **több alapra épülő megközelítés** bevezetése nyomán javult-e a helyi fejlesztési támogatások koordinációja?

20 Ellenőrzésünk során emellett megvizsgáltuk egy korábbi ellenőrzésünk ajánlásainak hasznosulását is (lásd: **17.** és **18.** bekezdés), azaz értékeltük, hogy az azóta eltelt több mint egy évtized során a Bizottság orvosolta-e a feltárt hiányosságokat. Bízunk benne, hogy a Bizottság a LEADER-megközelítés folyamatban lévő értékelése során hasznosnak és időszerűnek fogja találni meglátásainkat és ajánlásainkat.

21 Ellenőrzésünk a 2014–2020-as időszakra vonatkozik. Ellenőrzésünk során tíz tagállam két-két helyi akciócsoportját vizsgáltuk meg. Németországban Szászországra, Portugáliában pedig a kontinentális területre összpontosítottunk (azaz Madeira és az Azori-szigetek nem tartoztak az ellenőrzés hatókörébe). A tagállamok kiválasztása során törekedtünk a földrajzi egyensúlyra, valamint az egy és a több alapra épülő megközelítés, illetve a magasabb és alacsonyabb LEADER- és közösségvezérelt helyi fejlesztési kiadásokkal operáló területek lefedésére (lásd: **4. ábra**).

4. ábra. A kiválasztott tagállamok és régiók, valamint az azokban kiválasztott HACS-ok finanszírozási koncepciója

Forrás: Európai Számvevőszék, az Eurostat által rendelkezésre bocsátott térkép alapján.

22 A helyi akciócsoportokat az előirányzott finanszírozás, a felhasznált uniós alapok típusa, valamint az általuk lefedett terület és lakosságszám alapján választottuk ki.

23 A következőket vizsgáltuk meg:

- o a szervezeti struktúra és az eljárások valamennyi kiválasztott tagállamban és helyi akciócsoportban, dokumentumok és az ellenőrzési kérdőívekre adott válaszok alapján;
- o a költségeik (alacsony/közepes/magas), az érintett ágazatok és az alkalmazott uniós alapok szerint kiválasztott 95 projektre vonatkozó információk. E projektek

összköltsége 7,5 millió euró volt, amelyből 4,9 millió euró volt uniós finanszírozás (lásd: *III. melléklet*);

- o a Bizottság LEADER-megközelítéssel és közösségvezérelt helyi fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységei, dokumentumalapú vizsgálatok és a következőkkel folytatott videokonferenciák révén:
 - a négy felelős főigazgatóság (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság [DG AGRI], a Foglalkoztatás, a Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadás Főigazgatósága [DG EMPL], a Tengerügyi és Halászati Főigazgatóság [DG MARE] és a Regionális és Várospolitikai Főigazgatóság [DG REGIO]),
 - a tagállamok hatóságai;
 - a helyi akciócsoportok képviselői;
 - projektgazdák,
 - érdekelt szervezetek és nemzetközi szakértők.

Észrevételek

A helyi akció csoportok segítik a helyi szintű szerepvállalást, de többletköltségekkel járnak és lassúak a jóváhagyási folyamatok

24 A következő szakaszokban megvitadjuk, hogy a tagállamok és a helyi akció csoportok hogyan és milyen költségek mellett segítették elő a helyi szerepvállalást. Először a LEADER költségeit elemezzük. Ezt követően megvizsgáljuk, hogy a tagállamok hogyan hagyták jóvá a helyi akció csoportokat és stratégiáikat, és hogy a helyi akció csoportok hogyan választották ki a LEADER-projekteket.

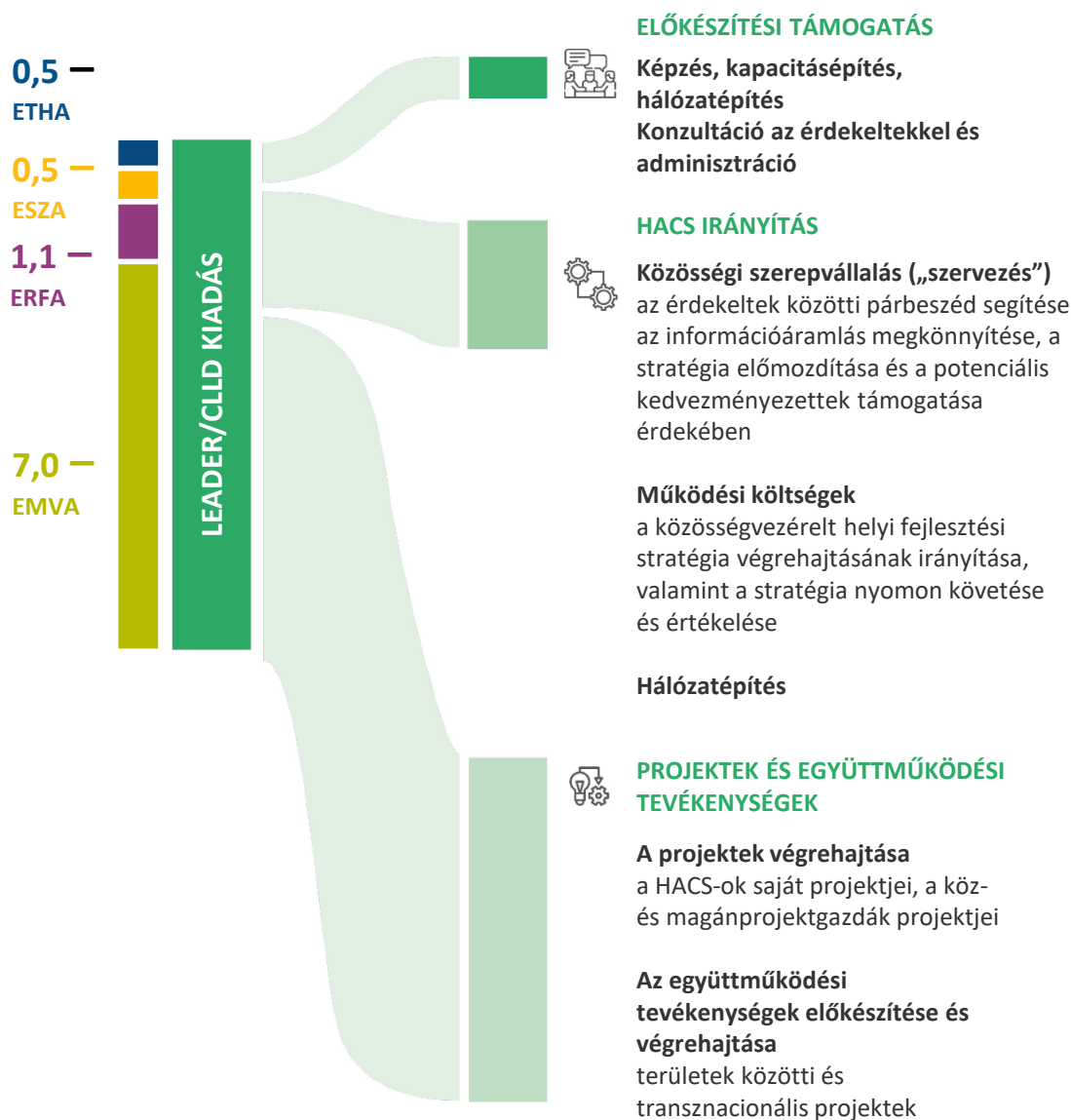
A helyi akció csoportok többletköltségekkel járnak

25 Amint a bevezetőben kifejtettük, a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés középpontjában a helyi akció csoportok állnak. Ezek különböző célokra részesülhetnek uniós finanszírozásban (lásd: [5. ábra](#)). A finanszírozás egy részét a tagállamoknak, a régióknak, a helyi akció csoportoknak és a projektgazdáknak kell biztosítaniuk.

26 A tagállamoknak kell megteremteniük a megfelelő feltételeket ahhoz, hogy a helyi akció csoportok el tudják látni feladataikat, különösen úgy, hogy összehozzák a különböző helyi érdekelt feleket, és támogatják őket a helyi fejlesztés szempontjából előnyös projektek kidolgozásában. Ehhez önállóságot kell biztosítaniuk a helyi akció csoportoknak, és a lehető legkisebbre kell csökkenteniük azok adminisztratív terheit¹⁴.

¹⁴ *Guidance for Member States and programme authorities on CLLD in the ESI Funds.*

5. ábra. A LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés tervezett uniós finanszírozása (2014–2020, milliárd euró)

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

27 A LEADER részvételen alapuló megközelítése szerint a helyi fejlesztési stratégiát kiegészítő irányítási struktúrák és tevékenységek támogatják, ami többletköltségekkel jár. A rendelet 25%-ban maximálja ezeket az adminisztratív és működési költségeket (lásd: **05.** bekezdés). Néhány tagállam ezt a felső határt 20%-ra csökkentette.

28 A **2. táblázat** áttekintést nyújt a 2014–2020-as programozási időszakra tervezett és kifizetett LEADER-finanszírozásról (2020 végi állapot). Eszerint a tagállamok 17%-ot terveztek a helyi akciócsoportok igazgatási és működési költségeire fordítani, ami bőven belül marad az uniós jogszabályokban meghatározott korlátokon.

2. táblázat. A LEADER-finanszírozás teljes összege (2020 végi állapot)

Költségtípus	Tervezett LEADER finanszírozás (2014–2020)		Bejelentett LEADER-kiadások (2020 végéig)	
	Millió euró	Tervezett teljes LEADER-finanszírozás %-a	Millió euró	Kifizetett LEADER-finanszírozás %-a
Előkészítési költségek	81,6	1%	67,4	2%
Adminisztratív és működési költségek	1 673,6	17%	1 038	24%
Együttműködési tevékenységek	380,9	4%	98,6	2%
Projektköltségek	7 794,2	78%	3 054,4	72%
Összesen (valamennyi tagállam és az Egyesült Királyság)	9 930,2	100%	4 258,4	100%

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

29 A Bizottság jelentései szerint 2020 végén a helyi közösségi projektek értéke 3,1 milliárd euró volt, ami a LEADER keretében elszámolt kiadások 72%-ának felel meg. A helyi akciócsoportok összességében keveset költöttek együttműködési tevékenységekre (2%) és előkészítő költségekre (2%). A helyi akciócsoportok adminisztratív és működési költségei 1,04 milliárd eurót tettek ki (a teljes kiadás 24%-a ebben a szakaszban). Több, a LEADER-projektek kapcsán kevesebb kiadást elszámoló tagállamban arányában magasabbak voltak ezek a költségek: Görögországban, Portugáliában és Szlovákiában például 2020 végén nagyságrendileg elérték, sőt akár meg is haladták a projektekre fordított összeget. A 2014–2020-as időszak kifizetései 2023 végéig teljesíthetők és az adminisztratív kiadások projektkiadásokhoz viszonyított aránya a programozási időszak ciklusa során általában csökkenő tendenciát mutat.

30 A **3. táblázat** a tíz kiválasztott tagállam és régió bejelentett kiadásait mutatja be költségtípus szerinti bontásban, a **6. ábra** pedig összeveti ezeket a kiadásokat a LEADER teljes tervezett finanszírozásával. A tagállamok átlagosan a LEADER-projektf finanszírozásra fordítani tervezett összeg 39%-át jelentették be kifizetett összegként. Észtország a tervezett projektf finanszírozás 72%-át, Görögország

ugyanakkor csupán 13%-át fizette ki, Szlovákia pedig egyetlen projekt kapcsán sem teljesített még kifizetést.

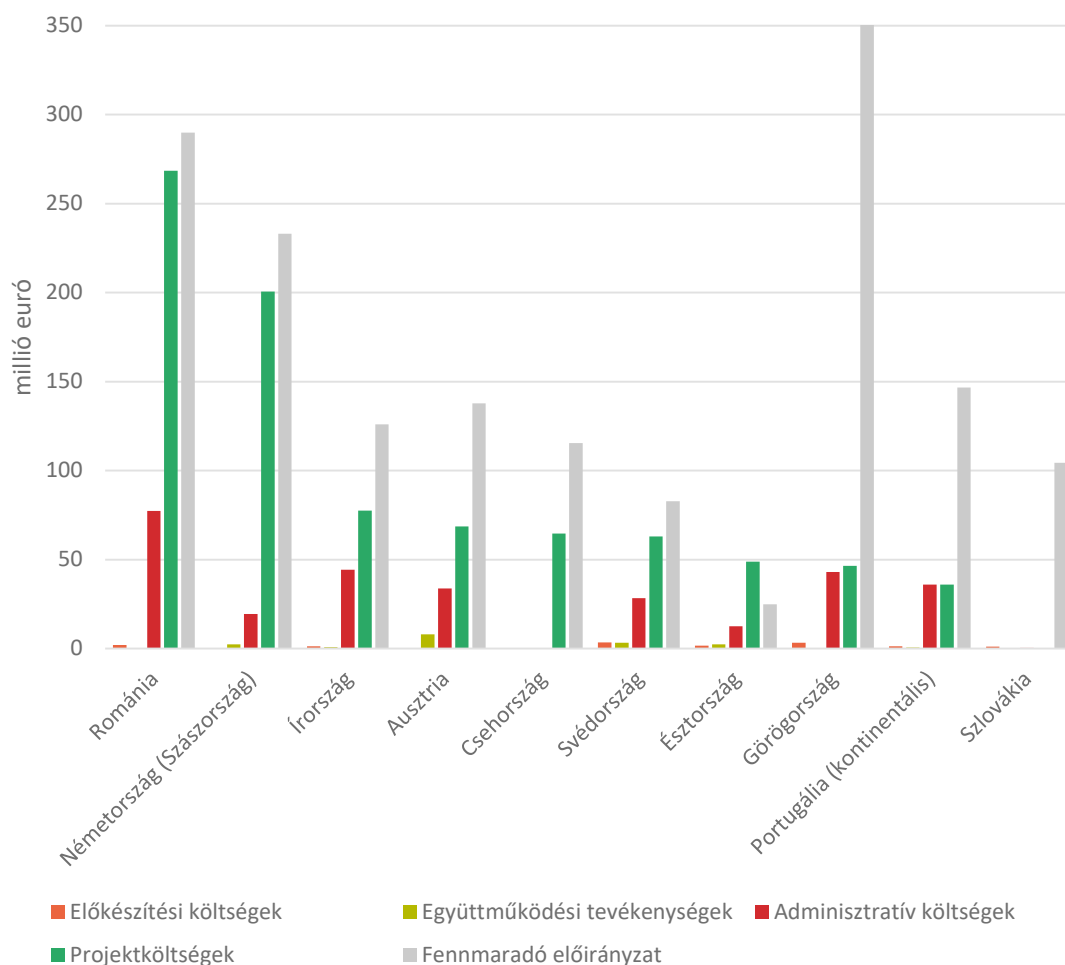
3. táblázat. A LEADER keretében elszámolt kiadások költségtípusonként (millió euró, 2020. végi állapot)

Tagállam/régió	Előkészítési költségek	Adminisztratív költségek	Együttműködési tevékenységek	Projekt-költség	Összesen
Csehország	-	-*	0,2	64,5	64,7
Németország (Szászország)	-	19,4	2,5	200,5	222,4
Észtország	1,6	12,5	2,3	48,8	65,2
Írország	1,3	44,3	0,8	77,6	124,0
Görögország	3,2	43,1	0,2	46,4	92,9
Ausztria	-	33,8	8,0	68,7	110,5
Portugália (kontinentális)	1,4	36,0	0,5	36,0	73,9
Románia	2,0	77,3	0,1	268,4	347,8
Szlovákia	1,1	0,4	0	0	1,5
Svédország	3,4	28,3	3,2	63,0	97,9
Kiválasztott tagállamok/régiók	14,0	295,1	17,8	873,9	1 200,8
Valamennyi tagállam (és az Egyesült Királyság)	67,4	1 038,0	98,6	3 054,4	4 258,4

* A fenti táblázat nem tartalmazza a csehországi adminisztratív költségekkel kapcsolatos adatokat, mivel azokat nem a vidékfejlesztési alpból, hanem a regionális fejlesztési alpból fedezik (Csehországban ez lévén a vezető alap).

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

6. ábra. A LEADER keretében elszámolt vidékfejlesztési kiadások a kiválasztott tagállamokra és régiókra vonatkozóan (2020. végi állapot)

Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság által szolgáltatott adatok alapján.

A legtöbb tagállam megfelelő eljárásokat vezetett be a helyi akciócsoportok jóváhagyására, de nem mindegyik alkalmazott minőségi minimumkövetelményt a helyi fejlesztési stratégiák kiválasztásakor

31 A tagállamoknak mind pénzügyileg (előkészítési támogatás), mind egyértelmű minőségi követelmények és iránymutatás biztosítása útján támogatniuk kell a helyi akciócsoportokat helyi fejlesztési stratégiáik kidolgozásában. Ezután méltányos és átlátható módon értékelniük kell a helyi akciócsoportokat a megadott határidőn belül, és csak azokat szabad jóváhagyniuk, amelyek stratégiái megfelelnek a minőségi standardoknak.

32 A helyi akciócsoportoknak be kell vonniuk a helyi közösséget a stratégiáik kidolgozási folyamatába: ezt több módszer – például képzések, műhelyfoglalkozások

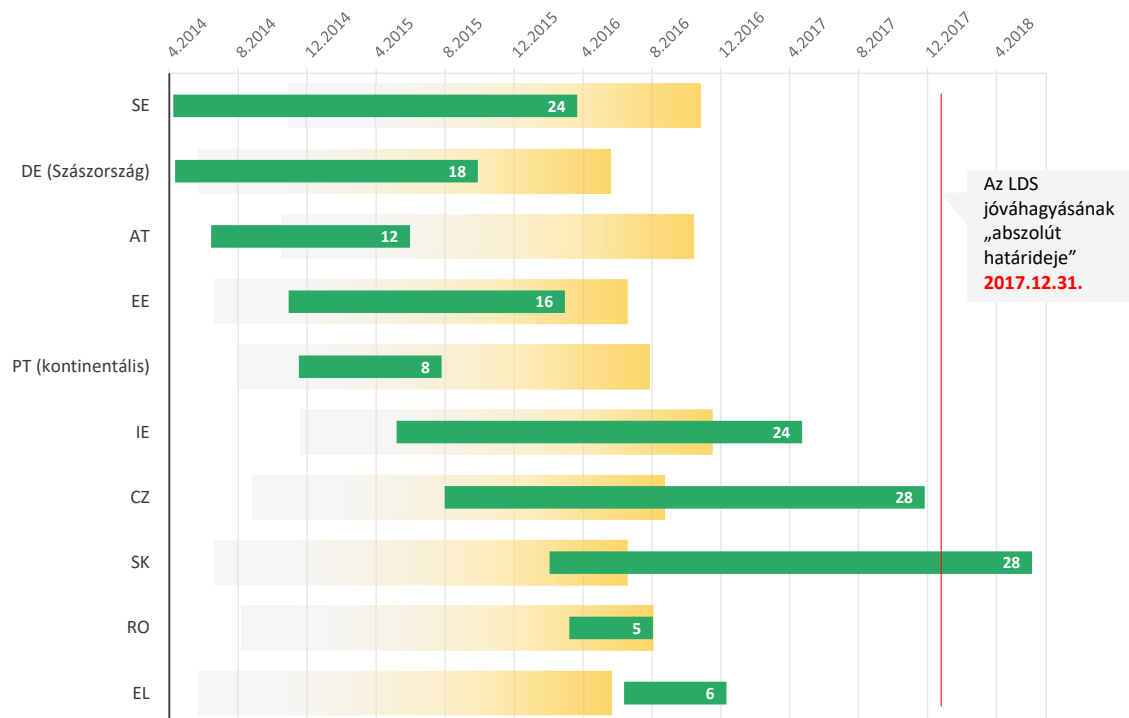
vagy szemináriumok – kombinációjának alkalmazásával, a helyi térség ismeretét felhasználva tehetik meg. A LEADER-ről készített korábbi különjelentésünkben megjegyeztük, hogy a helyi akciócsoportok nem mozdították elő kellőképpen a helyi szerepvállalást. Ez alkalommal azt állapítottuk meg, hogy minden kiválasztott helyi akciócsoport megtette ezt, és helyi fejlesztési stratégiájukat alulról építkező folyamat keretében dolgozták ki.

33 A tagállamoknak kritériumokat kellett meghatározniuk a helyi akciócsoportok jóváhagyására, és ezeket szem előtt tartva kellett értékelniük a javasolt stratégiákat. A folyamat részét képezte a szándéknyilatkozat vagy pályázati felhívások, a stratégiatervezetek kidolgozása és a stratégiák tagállami értékelése, illetve szükség esetén azok felülvizsgálata. A tagállamoknak 2017 végéig kellett kiválasztaniuk a stratégiákat és jóváhagyniuk a helyi akciócsoportokat (két évvel azután, hogy a közös agrárpolitika más területein megkezdődtek a kiadások)¹⁵. A legtöbb tagállam már 2016-ban elvégezte ezt a feladatot; Írországnak és Csehországnak több időre volt szüksége, Szlovákia pedig csak 2018 márciusában zárta le a jóváhagyásokat (lásd: [7. ábra](#) és [1. háttérmagyarázat](#)).

34 Összességében megállapítottuk, hogy a tagállamok megfelelően, a helyi akciócsoportokat célzó új műhelyfoglalkozások, képzések és kapacitásépítő gyakorlatok révén támogatták és felügyelték a jóváhagyási folyamatot. Több irányító hatóság információs anyagok vagy kézikönyvek formájában is nyújtott iránymutatást a helyi közösségeknek, illetve kapcsolattartási pontokat hozott létre a kérdések megválaszolására.

¹⁵ Az 1303/2013/EU rendelet 33. cikkének (4) bekezdése.

7. ábra. A helyi akciócsoportok jóváhagyási folyamatának időtartama a kiválasztott tíz tagállamban

„Relatív határidő”: 2 évvel a PA jóváhagyása után LDS jóváhagyási időtartama (hónap)

Forrás: Európai Számvevőszék, a tagállamok által szolgáltatott információk alapján. „Relatív határidő”: a stratégiák és helyi akciócsoportok kiválasztásának első fordulóját a partnerségi megállapodás jóváhagyásától számított 2 éven belül le kell zárni;

„abszolút határidő” (vörös vonal): a helyi fejlesztési stratégiák jóváhagyását 2017. december 31-ig be kell fejezni (az [1303/2013/EU rendelet](#) 33. cikkének (4) bekezdése).

1. háttérmagyarázat

A helyi stratégiák hosszadalmas kidolgozása Szlovákiában

Szlovákiában két és fél évig tartott és csak a 2017. decemberi határidő után három hónappal zárult le a helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása.

Ellenőrzésünk időpontjáig (három év elteltével) még egyetlen projekthez sem nyújtottak finanszírozást.

A Bizottság tudott az elhúzódó folyamatról és kérte az érintetteket annak felgyorsítására.

35 A Bizottság azt javasolta, hogy a tagállamok a helyi fejlesztési stratégiák értékelését minőségi standardok alapján végezzék el, és a helyi akciócsoportokat versenyeztessék egymással¹⁶. E megközelítés révén a Bizottság azt kívánta biztosítani, hogy a minőségi minimumkövetelményeknek megfelelő stratégiákat kidolgozó helyi akciócsoportok kerüljenek kiválasztásra.

36 A tagállamoknak értékelési kritériumokat kellett meghatározniuk a helyi fejlesztési stratégiák kiválasztásához. Ennek részét képezte a minőségi standardok meghatározása is, amelyeknek minden stratégiának meg kellett felelnie¹⁷. Megállapítottuk, hogy kilenc tagállam meghatározott minőségi standardokat, bár azok Csehországban, Görögországban és Szlovákiában kevésbé szigorúak voltak. Románia egyáltalán nem írt elő minőségi standardokat.

37 A **4. táblázat** az általunk vizsgált valamennyi tagállam tekintetében áttekintést ad a benyújtott és kiválasztott stratégiákról. Hat tagállam minden olyan helyi akciócsoportot kiválasztott, amely benyújtotta stratégiáját. Románia kétszeresére (120-ról 239-re) emelte a helyi akciócsoportok eredetileg tervezett számát.

4. táblázat. A helyi akciócsoportok, illetve helyi fejlesztési stratégiák kiválasztása

Tagállam	Benyújtott stratégiák száma	Kiválasztott stratégiák száma
Csehország	179	178
Németország (Szászország)	350	350
Észtország	34	34
Írország	30	30
Görögország	50	50
Ausztria	77	77
Portugália	175	92
Románia	239	239

¹⁶ A *Guidance for Member States and programme authorities on CLLD in the ESI Funds* című tájékoztató 7.3. szakasza, 42–43. o.

¹⁷ A *Guidance for Member States and programme authorities on CLLD in the ESI Funds* című tájékoztató 7.3. szakasza, 42. o.

Tagállam	Benyújtott stratégiák száma	Kiválasztott stratégiák száma
Szlovákia	121	110
Svédország	53	48

Forrás: Európai Számvevőszék, a kiválasztott tagállamok által szolgáltatott adatok alapján.

A helyi akciócsoportok a vártnál lassabban hagyták jóvá a projekteket

38 A helyi fejlesztés számára előnyös projektek kiválasztása érdekében a helyi akciócsoportoknak a helyi térség szempontjából megfelelő kritériumokat kell meghatározniuk, továbbá méltányos és átlátható eljárásokat kell alkalmazniuk. A LEADER- és közösségvezérelt helyi fejlesztési támogatás a következő célokra érhető el:

- o helyi közösségi projektek;
- o egyazon tagállamban vagy különböző (uniós és nem uniós) országokban működő helyi akciócsoportok közötti együttműködési tevékenységek.

39 Tízből hét tagállam online pályáztatást, egyszerűsített költségelszámolást, illetve a kiválasztási folyamat megkönnyítését szolgáló egyéb eszközöket használt. Négy tagállamban (Görögország, Portugália, Csehország és Szlovákia) különösen bonyolult és időigényes volt a projektpályázati és -jóváhagyási folyamat.

40 Az eljárás akár nyolc szakaszból is állhatott, és átlagban egy évet vett igénybe, bár extrém esetben két évig is eltarthatott. A pályázóknak először a helyi akciócsoporthoz kellett benyújtaniuk pályázatukat, amely ellenőrizte a támogathatóságot és azt, hogy a projekt beleillik-e a helyi fejlesztési stratégiába. Ezután benyújtották pályázatukat az illetékes hatóságokhoz. Görögországban elektronikus úton és papíron is be kellett nyújtani a pályázatokat. Ezek a kiegészítő adminisztratív követelmények is hozzájárultak ahhoz, hogy ellenőrzésünk időpontjáig a tagállamok viszonylag kevés projektet hajtottak végre és fizettek ki (a tervezett LEADER-projektkiadások 39%-a).

41 A Bizottság iránymutatása szerint a helyi fejlesztési stratégiáknak helyi célokat kell szolgálniuk, és a kiválasztott projekteknek hozzá kell járulniuk a stratégiák célkitűzéseikhez¹⁸. A helyi akciócsoportok meglehetősen általános célkitűzéseket és

¹⁸ A *Guidance for Member States and programme authorities on CLLD in the ESI Funds* című tájékoztató, 24–25. o.

projektkiválasztási kritériumokat határoztak meg helyi fejlesztési stratégiájukban: ennek köszönhetően igen szerteágazó projekteket tudtak kiválogatni.

A LEADER-megközelítés segíti a helyi szintű szerepvállalást, de a nők és a fiatalok alulreprezentáltak a helyi akciócsoportokban

42 A helyi akciócsoportok a helyi projektek kezdeményezése, kidolgozása és finanszírozása révén kommunikációs fórumot biztosítanak a helyi közösségek számára a helyi fejlesztési stratégiák kialakításához és végrehajtásához. Komoly szerepet játszanak a helyi közösségek összefogásában és a helyi fejlesztésben történő szerepvállalásra való ösztönzésében. A LEADER-megközelítés azt használja ki, hogy a helyi közösségek jelentős szakértelemmel és tapasztalattal rendelkeznek saját fejlesztési szükségleteik meghatározásához. A koncepciót emellett azzal a céllal hozták létre, hogy kommunikációs platformot biztosítson a különböző kormányzati rétegek számára a helyi közösségektől a regionális és nemzeti kormányzatokig, és hogy ösztönözze ezek szoros együttműködését.

43 A helyi akciócsoportoknak reprezentatívnak kell lenniük a helyi közösségekre nézve, és minden releváns helyi érdekeltet képviselniük kell. A jogszabályok szerint egyetlen érdekelti csoport sem képviselheti magát a helyi akciócsoport szavazati jogainak 49%-át meghaladó mértékben, és a projektkiválasztási folyamat során a közhatóságok szavazati aránya nem érheti el az 50%-ot¹⁹. A Bizottság iránymutatása szerint a döntéshozó testületekben ügyelni kell a nemek kiegyensúlyozott arányára és bizonyos célcsoportok (például a fiatalok, az etnikai kisebbségek és fogyatékkal élők) méltányos képviseletére²⁰.

44 Megállapítottuk, hogy az általunk megvizsgált helyi akciócsoportok fórumot biztosítottak a helyi kommunikáció számára és megfeleltek a csoportok döntéshozó testületeinek összetételére vonatkozó jogszabályi követelményeknek. A közhatóságok így már nem játszottak domináns szerepet a folyamatban (mint 2010-ben). Elemzésünk szerint a 18 olyan helyi akciócsoportban, amelyről adatokat kaptunk, 10 esetben férfiak töltötték be a pozíciók legalább 60%-át. A fiatalok sem voltak megfelelő arányban képviselve. Az általunk megvizsgált 20 helyi akciócsoport közül 16 esetben a

¹⁹ Az [1303/2013/EU rendelet](#) 32. cikke (2) bekezdésének b) pontja és 34. cikke (3) bekezdésének b) pontja.

²⁰ A *Guidance for Member States and programme authorities on CLLD in the ESI Funds* című tájékoztató, 27. o.

döntéshozó testületeknek egyetlen 30 évnél fiatalabb tagja sem volt²¹. Ez felveti annak kockázatát, hogy a döntéshozó testületek nem veszik figyelembe a fiatalok nézeteit és érdekeit a döntéshozatali folyamat során.

Még mindig nem bizonyított, hogy a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés biztosít-e többletelőnyöket

45 A LEADER-ről szóló korábbi különjelentésünkben arra a következtetésre jutottunk, hogy nem áll rendelkezésre kellő bizonyíték a LEADER-megközelítés hozzáadott értékéről, és azt javasoltuk, hogy a Bizottság tegyen sürgősen lépéseket annak biztosítására, hogy bizonyítani tudja a LEADER hozzáadott értékét és gondos pénzgazdálkodását. Amint a **07.** bekezdésben említettük, a Bizottság arra számít, hogy a LEADER előnyökkel jár a projekteredmények, a helyi irányítás és a társadalmi tőke javítása terén.

46 A következő szakaszokban sorra végignézzük ezeket a szempontokat; elsőként azt vizsgáljuk meg, hogy a Bizottságnak az elmúlt évtized során sikerült-e haladást elérnie a LEADER által biztosított előnyök tételes bizonyítása terén. Ezután megvizsgáljuk, hogy a LEADER helyi fejlesztési projektjei jobb eredményeket hoztak-e, végül pedig azt, hogy a LEADER-megközelítés bizonyíthatóan jobb társadalmi tőkéhez és irányításhoz vezetett-e a helyi közösségekben.

A Bizottság megkezdte a LEADER biztosította előnyök értékelését

47 Amint a kapcsolódó monitoring- és értékelési rendszerről készített áttekintésünkből kiderült, a LEADER-ről szóló 2010. évi különjelentésünk egyik legfontosabb, a LEADER előnyeinek bizonyításáról szóló ajánlása nem került maradéktalanul végrehajtásra (lásd: **17.** bekezdés és **II. melléklet**).

48 Amint a **13.** bekezdésben kifejtettük, a Bizottság a rendeletben meghatározott három mutató segítségével követi nyomon a LEADER program eredményeit és számol be azokról. Az **5. táblázat** bemutatja a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság 2019. évi éves tevékenységi jelentésében a LEADER kapcsán bejelentett adatokat.

²¹ 18–30 éves fiatalok; lásd: Európa Tanács és Európai Bizottság (2019): *Youth Policy essentials*, 6. o.

5. táblázat. A LEADER-re vonatkozó mutatók

Mutató	Célérték (2023-ra)	Szolgáltatott adat
A helyi fejlesztési stratégiák által érintett vidéki lakosság százalékos aránya	53,5%	60,6%
A javuló szolgáltatások/infrastruktúra előnyeiben részesülő vidéki lakosság százalékos aránya	16,4%	13,54%
A támogatott projektek révén létrehozott munkahelyek száma	44 109	13 337

Forrás: Európai Számvevőszék, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság 2019. évi éves tevékenységi jelentése alapján.

49 Ezek a mutatók nem teszik lehetővé a LEADER-megközelítés költségeinek és hasznainak érdemi értékelését. Korábbi jelentéseinkben – köztük a 2019. évi teljesítményjelentésünkben²² – rá is mutattunk, hogy az alkalmazott mutatók főként input- és outputmutatók, és nem mérik a kiadási programok eredményeit és hozzáadott értékét. A LEADER-ről szóló 2010. évi jelentésünkben azt javasoltuk, hogy a Bizottság sürgősen tegyen lépéseket a LEADER-megközelítés hasznainak számbavételére, és hogy nyomon követése során a végrehajtást mérő mutatókkal szemben részesítse előnyben az előnyöket, valamint a hatékonyságot és az eredményességet mérő mutatókat.

50 A Bizottság a jogszabályok értelmében köteles iránymutatást nyújtani a tagállamoknak arról, hogyan végezzék el vidékfejlesztési és operatív programjaik értékelését. Az időszak végén esedékes utólagos értékeléseket a Bizottság vagy – a Bizottsággal szoros együttműködésben – a tagállamok végzik el²³.

²² Az Európai Számvevőszék jelentése az Európai Unió költségvetésének teljesítményéről – 2019. év végi állapot.

²³ Az 1303/2013/EU rendelet 54–57. cikke.

51 A Bizottság két útmutatót (értékelési iránymutatások²⁴ és egy értékelési kézikönyv²⁵) tett közzé, hogy segítse a tagállamokat a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztés értékelésében a 2014–2020-as programozási időszakban. A Bizottság emellett köteles összefoglaló jelentést készíteni a tagállamok utólagos értékeléseiről: ezt az operatív programok esetében 2025. december 31-ig, a vidékfejlesztési programok esetében 2027. december 31-ig kell megtennie²⁶.

52 A 2007–2013-as programozási időszak esetében a Bizottságnak 2016. december 31-ig kellett benyújtania a vidékfejlesztésre vonatkozó összefoglaló jelentést²⁷. Ezt a jelentést 2018 áprilisában véglegesítették és 2020 júliusában tették közzé²⁸. A jelentés tartalmazott egy rövid szakaszt a LEADER-ről, de nem értékelte a LEADER által biztosított előnyöket.

53 A Bizottság még nem tett közzé saját értékelést a LEADER-megközelítésről. Az új közös agrárpolitikára vonatkozó Bizottsági javaslatokról szóló 2018. évi véleményünkben azt javasoltuk, hogy a Bizottság a jogszabályok felülvizsgálata során kövesse az értékeléssel indítás elvét²⁹. A Bizottság jelenleg dolgozik annak értékelésén, hogy a LEADER vidékfejlesztési alapból finanszírozott része milyen hatást gyakorolt a kiegyensúlyozott területfejlesztésre. Az értékelés célja a relevancia, az eredményesség, a hatékonyság, a koherencia és a hozzáadott érték vizsgálata³⁰. A Bizottság 2023-ban tervezi közzétenni ezt az értékelést.

²⁴ *Guidelines, Evaluation of LEADER/CLLD.*

²⁵ Európai Bizottság (2018): *FARNET Guide #15 - Evaluating CLLD. Handbook for LAGs and FLAGs.*

²⁶ Az 1303/2013/EU rendelet 57. cikkének (4) bekezdése és az (EU) 2020/2220 rendelet 2. cikkének (4) bekezdése.

²⁷ Az 1698/2005/EK rendelet 87. cikkének (2) bekezdése.

²⁸ Európai Bizottság (2020): *Synthesis of Rural Development Programmes (RDPS) ex-post evaluations of period 2007-2013*, Luxembourg, 222–234. o.

²⁹ Az Európai Számvevőszék 2018. évi véleménye a 2020 utáni közös agrárpolitikára vonatkozó bizottsági rendeletjavaslatokról.

³⁰ *Evaluation Roadmap: Evaluation of the impact of LEADER on balanced territorial development.*

A tagállamok olyan projektek finanszírozására használták a LEADER-t, amelyek helyi stratégiákra építkeztek, de volt köztük, amely egyedi kiadási programból is támogatható lett volna

54 Mivel nem áll rendelkezésre bizottsági értékelés a LEADER-projektek biztosította előnyök szempontjából releváns monitoringadatokról, azt értékeltük, hogy a LEADER és a közösségvezérelt helyi fejlesztési projektek képesek voltak-e hozzájárulni a helyi fejlesztéshez és jobb eredményeket hoztak-e. Ehhez elemeztük, hogy ezek a projektek valóban a helyi akciócsoportok által kidolgozott helyi fejlesztési stratégiában gyökereztek-e (lásd: **41.** bekezdés), így képesek voltak-e reagálni a helyi szükségletekre. Ehhez felhasználtuk a bizottsági értékelési iránymutatásokat is, amelyek a projekttypusok tekintetében a „jobb eredményeket” a LEADER módszer alkalmazása nélküli végrehajtás révén nyerhető eredményekhez képest határozzák meg³¹.

55 95 projektet értékeltünk az **54.** bekezdésben ismertetett kritériumok szerint. Ennek során a helyi akciócsoportok által végzett értékelésekre támaszkodtunk. Megvizsgáltuk az önértékelések hihetőségét, és értékelésünket megvitattuk a hatóságokkal és néhány projektgazdával is.

56 Megállapítottuk, hogy ezek a projektek valóban a helyi fejlesztési stratégiában meghatározott általános, széles körű célkitűzésekre irányultak (lásd: **41.** bekezdés). Több projektben megvolt a potenciál arra, hogy hozzájáruljon a helyi fejlesztéshez. Találtunk olyan projekteket is, amelyek túlmutattak a jogszabályi követelményeken, és kívül estek az egyedi programok hatókörén.

57 Megállapítottuk azonban, hogy az ellenőrzésük során vizsgált tagállamok némelyike olyan projektek finanszírozására használta fel a LEADER-forrásokat, illetve a közösségvezérelt helyi fejlesztési finanszírozást, amelyek jellemzően a nemzeti, regionális vagy önkormányzati hatóságok jogszabályi kötelezettségei közé tartoznak (például a települések úthálózatához vagy közvilágításához nyújtott finanszírozás). Emellett olyan projekteket is találtunk, amelyek a LEADER-től eltérő vidékfejlesztési intézkedések és más uniós kiadási programok kifejezett célját képezik (lásd: **2. háttérmagyarázat**).

58 Németország (Szászország) például számos különféle alapvető vidéki szolgáltatás finanszírozására használta fel a LEADER-t. Ez a régió 364,3 millió eurót (tervezett vidékfejlesztési finanszírozásának 41,5%-a) irányozott elő a LEADER-re, ami meghaladja

³¹ *Guidelines, Evaluation of LEADER/CLLD.*

minden más uniós tagállam és régió hasonló arányát. Ezért Németországban (Szászország) több hagyományos helyi önkormányzati tevékenységet is a helyi akciócsoportokon keresztül kellett végrehajtani. Ez volt a helyzet például a települések úthálózata és közvilágítása, valamint az óvodabővítési projektek esetében is. A vidékfejlesztési felidős értékelési jelentés szerint Szászország 2019. június 30-ig LEADER forrásokból finanszírozott 112 közvilágítási projektet (5,5 millió euró értékű közkiadás), 84 vidéki utat (13 millió euró) és 62 óvodaprojektet (6,3 millió euró³²).

2. háttérmagyarázat

Olyan LEADER finanszírozású projektek, amelyek más egyedi intézkedések és kiadási programok keretében is támogathatók lettek volna

Csehország és Románia: Mezőgazdasági üzemek korszerűsítéséhez és fiatal mezőgazdasági termelőknek nyújtott támogatás

EMVA

A egy romániai helyi akciócsoport tíz mezőgazdasági üzemre irányuló beruházási projektet választott ki finanszírozásra összesen 1,7 millió euró értékben. Ezek az összes kiválasztott projekt összköltségének közel felét adták. A másik romániai csoport nyolc esetben összesen 240 000 eurónyi átalányösszegű támogatást fizetett ki fiatal mezőgazdasági termelőknek. Minden tagállam rendelkezik egyedi intézkedésekkel a fiatal gazdálkodók támogatására a közös agrárpolitika első pillérének belül, emellett Románia a második pillér keretében is nyújt egyedi támogatást erre a célra.

A két csehországi helyi akciócsoport 47 mezőgazdasági üzemre irányuló beruházási projektet választott ki összesen mintegy 2 millió euró értékben, ami az összes kiválasztott projekt költségeinek közel felét tette ki. A helyi akciócsoportok egyike a teljes projektköltségének mintegy 80%-át mezőgazdasági projektekre fordította.

Ezek a projektek főként új istállókra és berendezésekre irányuló beruházásokhoz nyújtottak uniós finanszírozást a gazdálkodóknak, vagy a fiatal mezőgazdasági termelőknek biztosítottak indulási támogatást.

Az ilyen támogatásban érdekelt mezőgazdasági termelők a LEADER-en kívüli forrásból is pályázhatnak vidékfejlesztési finanszírozásra, így a LEADER-források ilyen célú felhasználása a meglévő intézkedések megkettőzésének tekinthető.

³² *Zentralbewertung des Entwicklungsprogramms für den ländlichen Raum 2014–2020 im Freistaat Sachsen. Endbericht*, 257. o.

59 Ez a helyzet beleillik a 2010-ben általunk feltárt problémák sorába. Akkor a Bizottság egyetértett abban, hogy a LEADER-ből elvben nem szabad hagyományos helyi önkormányzati tevékenységeket támogatni. A vidéki infrastruktúrához nyújtott uniós támogatásról szóló 2015. évi különjelentésünkben³³ hasonló észrevételeket tettünk a németországi (Szászország) vidéki úthálózat finanszírozásával kapcsolatban, és azt javasoltuk, hogy a tagállamok biztosítsák, hogy az uniós vidékfejlesztési alapok ne váltsanak ki ugyanezen szakpolitikai területet szolgáló más közforrásokat.

60 Megállapítottuk, hogy Írországból és Svédországból ezt a helyzetet nagyrészt sikerült elkerülni e két ország támogathatósági szabályainak köszönhetően:

- Az ír hatóságok kizárták a LEADER-finanszírozásból egy sor olyan ágazatot és tevékenységet, amelyek céljára más finanszírozási opciók is rendelkezésre álltak: ilyen volt többek között a mezőgazdaság, a magán-lakóingatlanok felújítása és a közszervek által végzett általános karbantartási munkálatok, valamint minden olyan projekt, amely már más forrásból uniós vagy nemzeti finanszírozásban részesül.
- Svédországban szabályok tiltják a jogszabályban előírt feladatok, illetve uniós vagy nemzeti jogszabályi követelmények teljesítésével (például egy uniós irányelvnek való megfelelés biztosításával) kapcsolatban felmerülő költségek finanszírozását. A szabályok előírják továbbá, hogy a LEADER- és a közösségvezérelt helyi fejlesztési projekteknek nemcsak az egyedi projektgazdák, hanem a szélesebb helyi közösség számára is előnyöket kell biztosítaniuk.

Bár minden tagállamban mások a körülmények, véleményünk szerint ezek a szabályok olyan bevált gyakorlatnak tekinthetők, amelyek elősegíthetik a LEADER program gondos pénzgazdálkodását.

Bár szakértők szerint nehéz lenne értékelni a LEADER-megközelítés néhány potenciális hasznát, a rendelkezésünkre álló bizonyítékok szerint erre lenne lehetőség

61 A Bizottság a jobb projekteredmények mellett a társadalmi tőke és az irányítás javulásában határozza meg a LEADER előnyeit. A Bizottság értékelési iránymutatása a következő fogalom meghatározásokat tartalmazza:

³³ 25/2015. sz. különjelentés: „A vidéki infrastruktúrára nyújtott uniós támogatások”.

- o A **társadalmi tőke** többdimenziós fogalom, amely a társadalmi szervezetek különböző jellemzőit egyesíti: ilyenek például a hálózatok, a normák, valamint a társadalmi bizalom, amelyek elősegítik a kölcsönösen előnyös koordinációt és együttműködést.
- o Az **irányítás** azokat az intézményeket, folyamatokat és mechanizmusokat foglalja magában, amelyeken keresztül a köz-, a gazdasági és a civil társadalmi szereplők megfogalmazzák érdekeiket, gyakorolják törvényes jogaikat, teljesítik kötelezettségeiket és egyeztetnek nézeteltéréseikről.

62 A szakirodalom szerint a társadalmi tőke és a helyi irányítás javulásának mérése számos nehézségbe ütközik: ilyen például, hogy ezeknek a fogalmaknak nem létezik általánosan elfogadott definíciója³⁴. A szakértők ezért elismerik, hogy a LEADER ilyen irányú potenciális előnyei nehezen értékelhetők.

63 A Bizottság összefoglaló jelentésén felül (lásd: [52.](#) bekezdés) elemeztük az ellenőrzésünk során vizsgált tagállamok értékelési jelentéseit is (különösen a 2007–2013-as időszakra vonatkozóakat), hogy azokban bizonyítékot találjunk a társadalmi tőke és a helyi irányítás javulására. A legtöbb tagállam utólagos jelentése nem tért ki ezekre a fogalmakra. A 2007–2013-as időszakra vonatkozó svéd utólagos értékelés ugyanakkor konkrét megállapításokat tett a helyi irányítással kapcsolatban. Az értékelők szerint a LEADER nem járult hozzá határozottan a vertikális irányításhoz, azaz nem javította a helyi akciócsoportok pozícióját a többi hatósághoz és intézményhez képest. Ami a horizontális irányítást, azaz a más regionális érdekeltekkel való

³⁴ Nardone, G., Sisto, R., Lopolito, A., *Social Capital in the LEADER Initiative: a methodological approach*, Journal of Rural Studies, Vol. 26, Issue 1, 2010, 63-72. o.

Pisani, E., Franceschetti, G.; Secco, L. and Asimina C. (szerk., 2017), *Social Capital and Local Development: From Theory to Empirics*. Cham (Svájc).

Claridge, T. (2020), *Current definitions of social capital - Academic definitions in 2019*, amely tartalmazza a *Social capital - is there an accepted definition in 2020?* című előadásra mutató hivatkozást is.

Shucksmith, M. (2002), *Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: perspectives from leader in the UK*, Sociologia Ruralis, 40(2), 208–218. o.

Thuesen, A. A. (2010), *Is LEADER elitist or inclusive? Composition of Danish LAG boards in the 2007-2013 rural development and fisheries programmes*, Sociologia ruralis, 50(1), 31–45. o.

együttműködést illeti, az értékelők hangsúlyozták, hogy a LEADER-nek köszönhetően mind a helyi vállalkozások, mint a civil társadalom képviselői elkezdtek szerepet vállalni a helyi közügyekben.

A több alapból nyújtott támogatáson alapuló megközelítés bonyolultabbá teszi a helyi fejlesztési projektek finanszírozását

64 Az európai strukturális és beruházási alapok (esb-alapok) öt különböző finanszírozási ágra oszlanak, amelyek mindegyike saját egyedi szabálykészlettel rendelkezik (lásd: **10.** bekezdés). Emiatt koordinációra van szükség az illetékes tagállami hatóságok között, hogy biztosítani lehessen a program- és projektszintek közötti szinergiákat, illetve el lehessen kerülni az átfedéseket. A 2014–2020-as programozási időszakra vonatkozó jogszabály kifejezetten foglalkozik az ilyen koordináció szükségességével³⁵.

65 A Bizottság szerint hasznos és célszerű közös monitoringbizottságokat létrehozni a különböző programok számára. Megállapítottuk, hogy ezt a vizsgált tíz tagállam közül csak négy tette meg.

66 A tagállamok azonban más megoldásokat találtak az információáramlás segítésére. Ausztriában és Németországban (Szászország) az egyes alapok irányító hatóságai minden más alap irányítóbizottságában képviseltették magukat. Észtország közös irányító hatóságot hozott létre a vidékfejlesztési, illetve a halászati alap számára.

67 A közös mezőgazdasági politika két fő finanszírozási ágának (Európai Mezőgazdasági Garanciaalap és Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap) tervezése – a 2020 utáni időszakra vonatkozó reform részeként – ún. közös agrárpolitikai stratégiai tervek révén történik majd. Ennélfogva lehetséges, hogy a vidékfejlesztés lazább szálakkal kapcsolódik majd a másik három finanszírozási ághoz (Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap Plusz és Európai Tengerügyi, Halászati és Akvakultúra-alap).

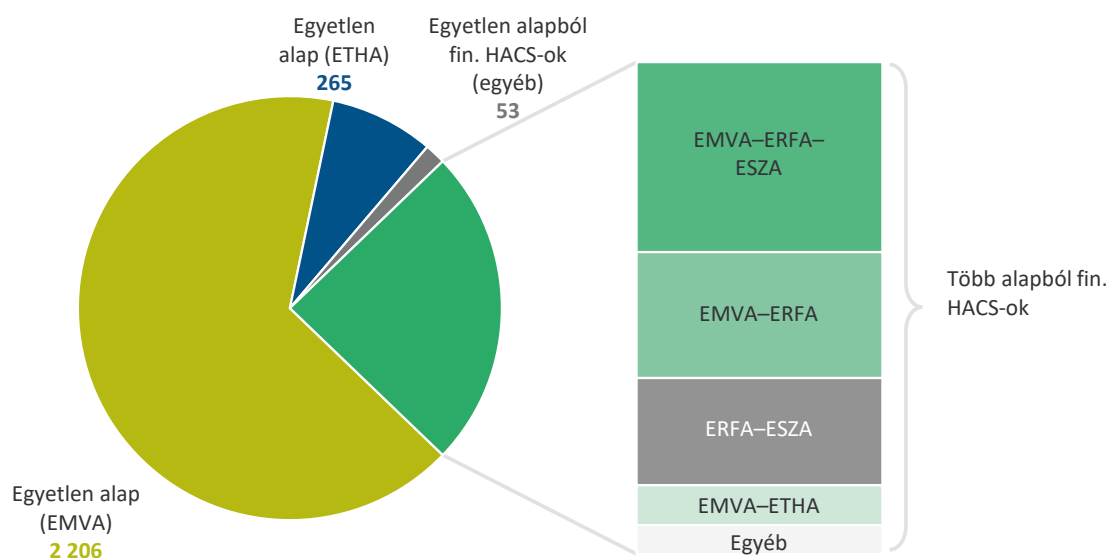
68 A Bizottság arra számított, hogy a több alapra épülő megközelítés segít majd kibővíteni a helyi akciócsoportokban részt vevő helyi ágazatok, érdekeltek és projektgazdák körét, és ezáltal hozzájárul a helyi együttműködés elmélyítéséhez. Emellett azt várták, hogy a koncepció négy uniós alapra való kiterjesztése révén a helyi

³⁵ Az [1303/2013/EU rendelet](#) és annak I. melléklete (közös stratégiai keret).

akciócsoportok átfogóbban és több forrás felhasználásával törekedhetnek az összetett helyi szükségletek megoldására.

69 A Bizottság nem tett közzé átfogó számadatokat a több alapra épülő megközelítést alkalmazó helyi akciócsoportok számáról. A legfrissebb rendelkezésre álló összesített adatok³⁶ szerint a 2014–2020-as programozási időszakban összesen 3337 csoportot hagytak jóvá az összes tagállamban együttesen (beleértve az Egyesült Királyságot is). Ezek közül 813 (24%) használt egynél több uniós alapot (lásd: **8. ábra**). A több alapot felhasználó helyi akciócsoportok többségében a Vidékfejlesztési Alapból, a Regionális Fejlesztési Alapból és a Szociális Alapból származó források kombinációját alkalmazták; az egész Unióban kilenc olyan csoport volt (nyolc Svédországban és egy Lengyelországban), amely mind a négy rendelkezésre álló alapot felhasználta.

8. ábra. Egyetlen, illetve több alapot igénybe vevő helyi akciócsoportok a 2014–2020-as időszakban

*Forrás: Európai Számvevőszék, a következő mű alapján: Kah, S. (2021), *Update: Implementing cohesion policy funds through multi-Fund CLLD* (2021. júniusban érvényes adatok).*

70 A több alapra épülő megközelítés újdonságot jelentett a helyi akciócsoportok és a tagállami hatóságok számára, a helyi akciócsoportok ráadásul most először dolgoztak a szociális és regionális alapokkal. A Bizottság útmutatója³⁷ ezért hangsúlyozta, hogy „egyértelmű felelősségi körökre és döntéshozatali mechanizmusokra” van szükség. Ez

³⁶ Kah, S. (2021), *Update: Implementing cohesion policy funds through multi-Fund CLLD* (2021. júniusban érvényes adatok).

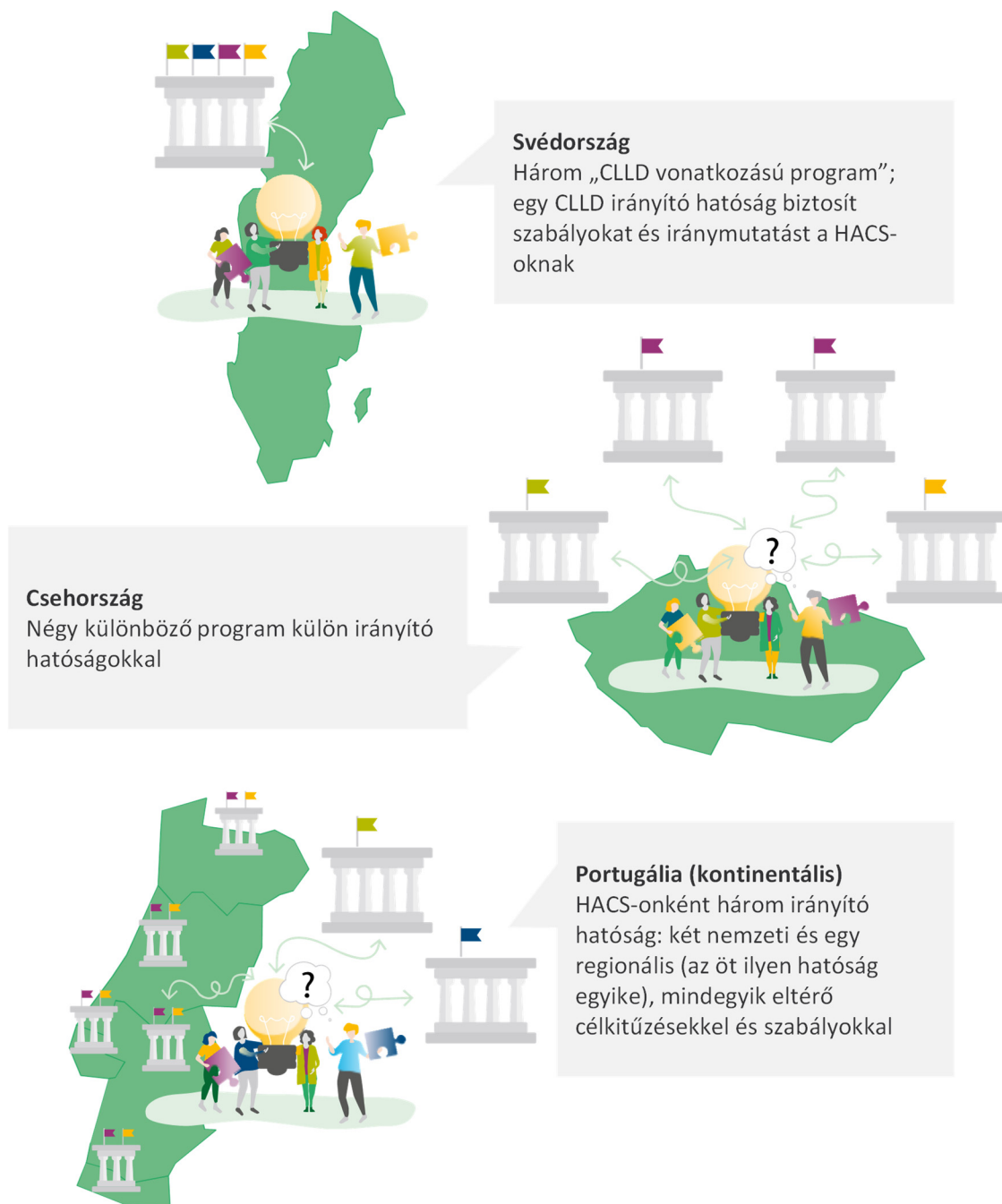
³⁷ Európai Bizottság (2016), *FARNET Guide #10: Starting CLLD implementation in practice*.

koordinációt feltételezett az illetékes tagállami hatóságok között, nem utolsósorban azért, hogy egyértelmű szabályokat és iránymutatást tudjanak nyújtani a helyi akciócsoportoknak, mégpedig lehetőség szerint egyetlen kapcsolattartó ponton keresztül.

71 Az ellenőrzésünk során vizsgált tagállamok közül Svédország vezette be a leghatékonyabb intézkedéseket a több alapra épülő megközelítés irányítására. Egyetlen irányító hatóságot és egy alapok közötti koordinációs csoportot jelölt ki erre a célra, és mindössze három kapcsolódó programot vezetett be: egy nemzeti vidékfejlesztési programot, egy nemzeti halászati programot és egy szintén nemzeti szintű programot a közösségvezérelt helyi fejlesztés regionális és szociális alapokból történő finanszírozására.

72 Csehországban és Portugáliában ezzel szemben – az irányító hatóságok szerint – a különböző célkitűzésekkel és szabályokkal bíró különféle alapok, valamint a különböző szabályokat és iránymutatásokat alkalmazó különféle irányító hatóságok kombinációja nehezebbé tette a több alapra épülő megközelítés irányítását. (A **9. ábra** bemutatja a több alapra épülő megközelítés irányítására Svédországban, Csehországban és Portugáliában bevezetett különböző intézkedéseket.) A Bizottság által a tagállamok éves végrehajtási jelentései kapcsán tett észrevételekben, illetve azok éves üléseinek jegyzőkönyveiben nem találtunk bizonyítékot arra, hogy a Bizottság beavatkozott volna ebben a kérdésben, például azáltal, hogy írásbeli visszajelzést ad a tagállamoknak a több alapra épülő megközelítés irányításáról, vagy szükség esetén cselekvési tervek benyújtását írja elő.

9. ábra. A több alapra épülő megközelítés irányítását célzó intézkedések

Forrás: Európai Számvevőszék, az Eurostat által rendelkezésre bocsátott térképek alapján.

73 A több alapra épülő megközelítés egyszerűsítése érdekében a Bizottság a 2021–2027-es programozási időszakra bevezetett néhány új elemet:

- o A tagállamoknak közös (valamennyi érintett alapra kiterjedő) pályázatot kell kiírniuk a helyi fejlesztési stratégiák és a helyi akciócsoportok kiválasztására, és

közös bizottságot kell létrehozniuk e stratégiák végrehajtásának nyomon követésére³⁸.

- o Ha egy tagállam vezető alap alkalmazása mellett dönt, a helyi fejlesztési stratégia egészére (tehát valamennyi projekt irányítására és ellenőrzésére) csak annak az alapnak a szabályai irányadók, míg az egyedi projektek végrehajtását, nyomon követését és a kapcsolódó kifizetéseket továbbra is az adott projektet finanszírozó alap szabályai szerint kell teljesíteni³⁹.

Megállapítottuk, hogy 2021. december végéig meg nem volt lehetőség közös pályázatok kiírására. A Bizottság tájékoztatása szerint ennek az volt az oka, hogy 2022-ig meghosszabbították az új közös agrárpolitika átmeneti időszakát, ezért továbbra is a 2014–2020-as szabályok alkalmazandók.

74 Svédországban az optimalizált szabályok ellenére a hatóságok úgy vélték, hogy a több alapra épülő megközelítés kevésbé eredményes és irányítási költségei magasak, különösen mert a halászati, a regionális és a szociális alap együttesen is csak 20%-át tette ki a közösségvezérelt helyi fejlesztési finanszírozásnak a 2014–2020-as időszakban. Tanulmányt készítettek valamennyi közösségvezérelt helyi fejlesztési kezdeményezés mezőgazdasági alapból történő finanszírozásának értékelésére⁴⁰, amely megállapította, hogy a 2014–2020-as időszakban a helyi akciócsoportok különböző alapok keretében támogattak hasonló projekteket (például a turizmus és az integráció területén), és hogy a másik három uniós alapból támogatott összes többi projekt több mint 90%-a vidékfejlesztési forrásokból is finanszírozható lett volna.

75 Következésképp Svédország valószínűleg felhagy a több alapra épülő megközelítés alkalmazásával. A többi megkérdezett tagállami hatóságtól vegyes visszajelzéseket kaptunk: többségük nem pártolja a több alapra épülő megközelítés alkalmazását a mostani és az elkövetkező programozási időszak során.

³⁸ Az (EU) 2021/1060 rendelet 31. cikkének (3) bekezdése.

³⁹ Az (EU) 2021/1060 rendelet 31. cikkének (4)–(6) bekezdése.

⁴⁰ *Är det möjligt att finansiera alla insatser inom lokalt ledd utveckling genom jordbruksfonden? Uppföljningsrapport 2019:11* (Finanszírozható minden CLLD-kezdeményezés a Mezőgazdasági Alapból [EAFRD]? 2019:11. hasznosulási jelentés).

Következtetések és ajánlások

76 Ellenőrzésük során azt vizsgáltuk meg, hogy a LEADER-megközelítés hozott-e olyan előnyöket, amelyek indokolták volna a programmal járó többletköltségeket és -kockázatokat, különösen a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz viszonyítva.

77 A LEADER-ről kiadott korábbi különjelentésünk után több mint egy évtizeddel megállapítottuk, hogy bizonyos területeken javulás következett be, és a LEADER olyan struktúrákat hoz létre, amelyek elősegítik a helyi szerepvállalást. A LEADER-megközelítésnek azonban magasabbak az adminisztratív és működési költségei, lassúbb a jóváhagyási folyamata, és a koncepció eredményeképpen nem jöttek létre bizonyíthatóan többletelőnyöket hozó projektek. Összességében arra a következtetésre jutottunk, hogy kevés bizonyíték támasztja alá, hogy a LEADER-megközelítés előnyei meghaladnák az annak kapcsán felmerülő költségeket és kockázatokat.

78 Részvételen alapuló megközelítése miatt a LEADER magas adminisztratív és működési költségekkel jár. Az uniós rendelet 25%-ban állapítja meg e költségek felső értékét. A 2014–2020-as programozási időszakban a tagállamok keretük 17%-át tervezték adminisztrációs és működési költségekre fordítani. E költségek közé tartozik a helyi fejlesztési stratégia végrehajtásának segítése és a potenciális kedvezményezetteknek a projektjeik kidolgozásához nyújtott támogatás is. A bizottsági jelentések szerint 2020 végére e költségek összege elérte az 1,04 milliárd eurót: ez ebben a szakaszban a teljes kiadás 24%-ának felel meg, ami belül van a rendeletben megállapított határértéken. E kiadások projektkiadásokhoz viszonyított aránya a programozási időszak ciklusa során általában csökkenő tendenciát mutat (25–30. bekezdés).

79 Megállapítottuk, hogy a helyi akciócsoportoknak sikerült előmozdítaniuk a helyi szerepvállalást a helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása során, ami előrehaladást jelent a több mint egy évtizeddel ezelőtti helyzethez képest. Az ellenőrzés során megvizsgált tagállamok többsége megfelelő eljárásokat vezetett be a helyi akciócsoportok e stratégiák alapján történő kiválasztására és jóváhagyására, de néhány tagállam kevésbé szigorú minőségi standardokat követett a helyi fejlesztési stratégiák kiválasztása során. Megállapítottuk, hogy egy tagállam a kiválasztási eljárás során nem vett figyelembe minőségi kritériumokat, amelyek lehetővé tették volna, hogy a legjobb helyi fejlesztési stratégiákra összpontosítson (31–37. bekezdés).

80 Megállapítottuk, hogy a projektpályázati és -jóváhagyási folyamat bonyolult volt és a hagyományos kiadási programokhoz képest több adminisztratív követelményt támasztott a projektgazdákkal szemben. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy ellenőrzésünk időpontjáig a tagállamok viszonylag kevés projektet (39%) hajtottak végre és fizettek ki. Megállapítottuk továbbá, hogy a LEADER-projektek kiválasztási kritériumai az esetek többségében igen általánosak voltak, így a helyi akciócsoportok nagyon különböző projekteket választhattak ki (38–41. bekezdés).

81 A projektkiválasztási eljárást (2010-ben tett megállapításainkkal ellentétben) immár nem a közhatóságok uralták, és a helyi akciócsoportoknak sikerült elősegíteniük a helyi szerepvállalást. 2021-ben azonban azt tapasztaltuk, hogy a helyi akciócsoportok többségében nem volt kiegyensúlyozott a nemek aránya, és a fiatal korosztály nem képviseltette magát kellőképpen. Ez felveti annak kockázatát, hogy a döntéshozó testületek nem veszik figyelembe a fiatalok nézeteit és érdekeit a döntéshozatali folyamat során (42–44. bekezdés).

82 Bár 2010. évi ajánlásaink némelyike teljesült, megállapítottuk, hogy a Bizottság monitoring- és értékelési kerete továbbra sem bizonyítja a LEADER hagyományos finanszírozási formákhoz viszonyított többletelőnyeit. Szakértők szerint ezen előnyök egy része – a társadalmi tőke és a helyi irányítás – nehezen bizonyítható. Az új közös agrárpolitikára vonatkozó bizottsági javaslatokról szóló 2018. évi véleményünkben hangsúlyoztuk, hogy a Bizottságnak a meglévő jogszabályok felülvizsgálata során követnie kell az értékeléssel indítás elvét. A Bizottság megkezdte a LEADER biztosította előnyök értékelését (47–53. és 61–63. bekezdés).

83 A LEADER-projektekről készített elemzésünk szerint azok valóban a helyi fejlesztési stratégiában meghatározott általános, széles körű célkitűzésekre irányultak (lásd: 80. bekezdés). Olyan projekteket is találtunk azonban, amelyek a LEADER-től eltérő, más uniós kiadási programok keretében megvalósuló vidékfejlesztési intézkedések kifejezett célját képezik. Néhány tagállam és helyi akciócsoport olyan projektek finanszírozására használta fel a LEADER-t, amelyek jellemzően a nemzeti, regionális vagy önkormányzati hatóságok jogszabályban előírt feladatkörébe tartoznak (54–60. bekezdés).

84 A több alapra épülő megközelítést új elemként vezették be a 2014–2020-as programozási időszakban a helyi fejlesztési támogatás koordinációjának javítása, valamint a vidéki, városi és halászati térségek közötti kapcsolatok megerősítése érdekében. Összességében megállapítottuk, hogy a több alapra épülő megközelítés a

jelenlegi formájában bonyolultabbá teszi a helyi fejlesztési projektek finanszírozását (64–75. bekezdés).

1. ajánlás. A LEADER költségeinek és hasznainak átfogó értékelése

A Bizottság készítsen átfogó értékelést mind a költségekről, mind az előnyökről. Ez a LEADER-ről készülő értékelés terjedjen ki a következő – a)–e) – pontokra:

- a) A helyi akciócsoporthoz olyan kiválasztási folyamatot alkalmaznak-e, amely minőségi helyi fejlesztési stratégiákra irányoz elő forrásokat?
- b) Milyen fellépéseket tesznek a költségek és a túlzottan bonyolult adminisztráció (például adminisztratív többletelírások a projektgazdák számára, hosszadalmas kiválasztási eljárások) csökkentése érdekében?
- c) Mennyire reprezentatívak a döntéshozó testületek többek között az életkor, a nem, és egyéb célcsoportok tekintetében?
- d) Mennyiben nyújtanak a LEADER-ből finanszírozott projektek többletelőnyöket a LEADER-en kívüli projektekhez képest?
- e) Mennyiben használják fel a LEADER-forrásokat az uniós, nemzeti, regionális vagy helyi szervek jogszabályban előírt feladatainak finanszírozására?

Megvalósítás céldátuma: 2023

2. ajánlás. A közösségvezérelt helyi fejlesztésen alapuló megközelítés értékelése

A közösségvezérelt helyi fejlesztés eredményességének és hatékonyságának értékelése során a Bizottság lehetőség szerint térjen ki az 1. ajánlásban ismertetett a)–e) pontokra.

Megvalósítás céldátuma: 2025 (a 2014–2020-as időszakra vonatkozó utólagos értékelés)

A jelentést 2022. május 4-i luxembourgi ülésén fogadta el a Joëlle ELVINGER számvevőszéki tag elnökölte I. Kamara.

a Számvevőszék nevében

Klaus-Heiner Lehne
elnök

Mellékletek

I. melléklet. A LEADER-hez és a közösségvezérelt helyi fejlesztéshez kapcsolódó egyedi mutatók

6. táblázat. EMVA	ETHA	ERFA	ESZA
 Outputmutatók	 Outputmutatók		
<p>O.18: A helyi akciócsoportok által lefedett népesség</p> <p>O.19: Kiválasztott helyi akciócsoportok száma</p> <p>O.20: Támogatott LEADER-projektek száma</p> <p>O.21: Támogatott együttműködési projektek száma</p> <p>O.22: Projektgazdák száma és típusa</p> <p>O.23: Az együttműködési projektekben részt vevő helyi akciócsoportok egyedi azonosítója</p>	<p>1. Kiválasztott helyi fejlesztési stratégiák száma</p> <p>2. Előkészítéshez nyújtott támogatás</p> <p>3. Együttműködés</p>		
 Cél- és eredménymutatók	 Eredménymutatók		
<p>T21/R22: A helyi fejlesztési stratégiák által érintett vidéki lakosság százalékos aránya</p> <p>T22/R23: A javított szolgáltatás/infrastruktúra előnyeit élvező vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület)</p> <p>T23/R24: A támogatott projektek révén létrehozott munkahelyek száma (LEADER)</p>	<p>1. Létrehozott munkahelyek (TME)</p> <p>2. Megőrzött munkahelyek (TME)</p>	Nincsenek CLLD-specifikus mutatók	Nincsenek CLLD-specifikus mutatók

Források: EMVA: a 808/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet IV. melléklete; ETHA: az 1014/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet melléklete.

II. melléklet. Az 5/2010. sz. különjelentés jelen ellenőrzési jelentéshez kapcsolódó számvevőszéki hasznosulásvizsgálata

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
1. ajánlás		
<p>Tekintettel a hiányosságok tartós fennállására, a Bizottság biztosítsa, hogy a szabályozás kellő egyértelműséggel rendelkezzen a konkrétan a Leader esetében érvényes előírásokról. Néhány egyszerű uniós szintű előírás elkerülhetővé tenné, hogy programonként eltérő működési szabályokat kelljen alkotni, egyszerűsítsen az eljárásokat, egységesítően hatna, és egyértelmű ellenőrzési normákat hozna be a következő területeken:</p>		
<p>a) a támogatási döntés megszületése előtt megkezdett projektek kizárása, amivel jelentős hatékonysági kockázat szűnne meg (holtteher);</p>	<p>a) A Bizottság – a megosztott irányítás keretében nyújtott közösségi támogatások harmonizált megközelítésére irányuló igény figyelembevételével – alaposan meg fogja vizsgálni, hogy a projektek milyen kezdő időponttal jogosultak a támogatásra.</p>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <p style="color: red; margin: 0;">Nem valósult meg</p> </div> <p>A az 1303/2013/EU rendelet 65. cikkének (6) bekezdése kizárja finanszírozásból azokat a projekteket, amelyeket a pályázat benyújtása előtt már fizikailag megvalósítottak vagy teljes mértékben végrehajtottak. A projekteket nem tilos már az odaítélési</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
		határozat előtt megkezdeni, azaz továbbra is fennáll a holtteher kockázata.
b) az akciócsoportok olyan dokumentált értékelések alapján választják ki a projekteket, amelyek egységes és releváns kritériumok révén igazolják a döntés megalapozottságát és a méltányosságát;	b) A Bizottság – az „Útmutató a Leader tengely alkalmazásához” című kiadvány korszerűsítése révén – még a jelenlegi programozási időszakra vonatkozóan további iránymutatásokat ad majd ezen a téren.	 <p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>A jogi normát az 1303/2013/EU rendelet 34. cikke (3) bekezdésének b) pontja határozza meg. Megállapítottuk, hogy a kiválasztási kritériumok gyakran szubjektívek voltak és a helyi akciócsoportok eltérő módon értelmezték azokat.</p>
c) szabályok biztosítják, hogy a partnerség keretében nem a helyi hatóságoké a döntő szó a projekt-kiválasztási üléseken.	<p>c) A jelenlegi jogi keretek között már léteznek erre vonatkozóan szabályok. Az 1698/2005/EK rendelet 62. cikke (1) bekezdésének b) pontja előírja, hogy döntéshozatali szinten a civil társadalom képviselői a helyi partnerségeket legalább 50%-ban kell, hogy alkossák.</p> <p>A Bizottság mindazonáltal elismeri, hogy az alapelvek felsorolása lehetne konkrétabb, és fontolóra veszi a meglévő iránymutatások felülvizsgálatát annak érdekében, hogy tovább pontosítsa a helyi akciócsoportok összetételére, valamint a döntéshozatali szintre vonatkozó „kettős határozatképeségi feltétel” szabályának kötelező alkalmazását.</p>	 <p>Megvalósult</p> <p>A jogi normát az 1303/2013/EU rendelet 34. cikkének (3) bekezdése határozza meg.</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
<p>Ezen felül a tagállamok biztosítsák, hogy az ebben a jelentésben feltárt hiányosságokra vonatkozóan hatékony eljárásokat vezetnek be, és hogy ezek helyes működésére felügyelnek.</p>		 <p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>A tagállamok eljárásokat vezettek be a helyi akciócsoportok irányítására és felügyeletére. Ez ugyanakkor nem szünteti meg a jelentésben feltárt hiányosságokat.</p>
<p>2. ajánlás</p>		
<p>A költségvetési rendelet megtilt minden olyan intézkedést, amely összeférhetlenséget eredményezhet. Erre való tekintettel a Bizottság és a tagállamok léptessenek életbe hatékony óvintézkedéseket, és ellenőrizzék, hogy azok megfelelően működnek. Az akciócsoportok projektértékelő és döntéshozó bizottságainak azon tagjai, akiknek bármi személyes, politikai, szakmai vagy üzleti érdekük fűződik egy projektpályázathoz, tegyenek erről írásban érdekeltségi nyilatkozatot. Ők tartsák távol magukat a projekttel kapcsolatos minden vitától, értékeléstől és döntéstől. Az Irányító Hatóságot a költségvetési rendelettel összhangban értesíteni kell az ügyről.</p>	<p>A Bizottság egyetért a Számvevőszékkel abban, hogy a döntéshozatali folyamatot illetően egyértelmű összeférhetlenségi szabályokra van szükség, amelyeket szigorúan be kell tartani.</p> <p>Az 1698/2005/EK rendelet 61. cikke (1) bekezdésének b) pontja előírja, hogy döntéshozatali szinten a gazdasági és szociális partnerek, továbbá a civil társadalom egyéb képviselői a helyi partnerségeket legalább 50%-ban kell, hogy alkossák.</p> <p>A Bizottság az „Útmutató a Leader-tengely alkalmazásához” című kiadvány révén továbbá gondoskodik a bevált gyakorlatok terjesztéséről, illetve felkéri a tagállamokat a hatékony óvintézkedések biztosítására és ellenőrzésére.</p>	 <p>Megvalósult</p> <p>A jogi normát az 1303/2013/EU rendelet 34. cikkének (3) bekezdése határozza meg.</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
<p>3. ajánlás</p>		
<p>A Bizottság tekintse át a tagállamokkal együtt, hogy korlátozzák-e a meglévő intézkedések az akciócsoportokat abban, hogy a vidékfejlesztési politika 1-3. tengelyének céljaira irányuló innovatív, multiszektorális, helyi stratégiákat tudjanak megtervezni és végrehajtani. A tagállamok szükség szerint módosítsák a szabályokat úgy, hogy az akciócsoportok a vidékfejlesztési program jogcímein kívül eső megoldásokat is kidolgozhassanak.</p>	<p>A helyi stratégiák végrehajtásának javítása érdekében mindig lehet módosítani a vidékfejlesztési programokat.</p> <p>Felül lehet továbbá vizsgálni az „Útmutató a Leader-tengely alkalmazásához” című kiadványt annak érdekében, hogy továbbfejlessék az intézkedések jegyzékében nem szereplő (innovatív) projektek támogatására vonatkozó iránymutatásokat.</p> <p>A 2009-es év vége óta számos tagállam igyekszik a programjait módosítani annak érdekében, hogy fejlessék a Leader-módszer hatékony végrehajtását azáltal, hogy – az integrált, illetve különleges intézkedések bevezetésének köszönhetően – nagyobb rugalmasságot biztosítanak. Ez jórészt a Bizottság által az Európai Vidékfejlesztési Hálózat Leader-albizottságának keretén belül kezdeményezett eszmecsereinek a következménye.</p>	<p></p> <p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>A LEADER/CLLD-projektek már nem kapcsolódnak hagyományos intézkedésekhez.</p> <p>Feltártunk néhány hiányosságot:</p> <ul style="list-style-type: none"> – PT: a projekteknek hat meghatározott intézkedéshez kell illeszkedniük; – összességében: a LEADER/CLLD-projektek gyakran hagyományos, általános projektek, ahelyett, hogy testreszabott helyi megoldásokat kínálnának.

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
<p style="text-align: center;">4. ajánlás</p>		
<p>A Bizottság hasson oda, hogy a tagállamok felülvizsgálják az akciócsoportok 2007–13-as időszakra vonatkozó stratégiáit, megkövetelve tőlük olyan, az érintett térséghez kötődő, mérhető célok kitűzését, amelyeket a Leader-program révén az időszak hátralévő részében el lehet érni. A tagállamok a maguk részéről írják elő az akciócsoportoknak, hogy számoljanak be helyi stratégia céljaik eléréséről, arról, hogyan teremtettek többletértéket a Leader-megközelítés révén, valamint a támogatási kiadások és a működési költségek hatékonyságáról.</p>	<p>A 2010 végén esedékes félidős értékelési jelentések ajánlásokat tartalmaznak majd a helyi fejlesztési programok módosítására vonatkozóan annak érdekében, hogy a programok tartalmát összehangolják a célkitűzésekkel. A Bizottság megragadja ezt az alkalmat arra, hogy a tagállamokkal megvitassa a 4. tengely megvalósítását, előtérbe helyezve a helyi fejlesztési stratégiák minőségének, illetve végrehajtásának javítási lehetőségeit, többek között a helyi akciócsoportok magasabb szinten kivitelezett monitoring- és értékelési tevékenysége útján.</p> <p>A bevált gyakorlatok összegyűjtésére és terjesztésére a helyi akciócsoportok monitoring-tevékenységére vonatkozóan különösen az Európai Vidékfejlesztési Hálózat által, az értékelési tevékenységre vonatkozóan pedig az Európai Vidékfejlesztési Értékelési Hálózat keretében kerül sor.</p>	<div style="display: flex; align-items: flex-start;"> <p style="color: #c08040; font-weight: bold;">Néhány tekintetben megvalósult</p> </div> <p>A tagállamok a mérhető célkitűzések meghatározása tekintetében is felülvizsgálták a helyi fejlesztési stratégiákat. Megállapítottuk, hogy ezek a stratégiák rendszerint általánosak, hogy rengeteg különféle projekt elfogadására adjanak lehetőséget.</p> <p>A célkitűzések output-célértékekre korlátozódnak, amelyek például azt mutatják meg, hogy egy bizonyos projektípusból hányat kell végrehajtani. Szintén kötelező (uniós) mutatók mérik a megteremtett munkahelyek számát és az akciócsoport hatáskörébe tartozó terület lakosságát.</p> <p>A Bizottság összevont jelentést készít ezekről a mutatókról, áttekintésünk azonban azt mutatja, hogy a bejelentett adatok nem következetesek (például a vidéki térségek lakosságára vonatkozóan több mint 100%-os lefedettség).</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
		<p>Az 1303/2013/EU rendelet 34. cikkének (3) bekezdése meghatározza a helyi akciócsoportok feladatait, köztük monitoring- és értékelési tevékenységeiket is. Ezzel kapcsolatban a tagállamok állapítják meg a helyi akciócsoportokra vonatkozó minimumkövetelményeket. Vegyes eredményeket találtunk ezzel kapcsolatban: feltártunk bevált gyakorlatokat is, de olyan helyi akciócsoportokat is találtunk, akik szerint nem volt hasznos ez a monitoringtevékenység.</p>
<p>A tagállamok vizsgálják meg továbbá, hogy az ekképp javuló elszámoltathatóság, illetve hatékonyabb és eredményesebb pénzgazdálkodás lehetővé teszi-e a meglévő irányítási, felügyeleti és</p>		<p> Az 1303/2013/EU rendelet 34. cikkének (3) bekezdése értelmében a tagállamok kötelesek elvégezni a vonatkozó ellenőrzéseket (beleértve a támogathatósági ellenőrzéseket is), vagy átruházni azok</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
ellenőrzési rendszerek egyszerűsítését, s kevésbé lesz-e így szükség az egyes jogcímekek jogosultsági feltételei meglétének ellenőrzésére.		<p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>elvégzését a helyi akciócsoportokra, amennyiben közreműködő szervezetként jelölik ki őket. Példákat találtunk arra, hogy anélkül ruházták át a felelősségeket a helyi akciócsoportokra, hogy a közreműködő szervezetként jelölték volna ki azokat.</p>
5. ajánlás		
Tekintettel azon felelősségére, hogy biztosítsa az uniós költségvetés hatékony és eredményes pénzgazdálkodását, a Bizottság megfelelő részletességgel ellenőrizze a jövőbeli programok azon konkrét elemeit, amelyek alapvető fontosságúak a többletérték, a hatékonyság és a Leader szempontjából.	A jelenlegi programozási időszakra vonatkozó programok megosztott irányítás keretében történő jóváhagyását illetően a Bizottság vizsgálta az 1974/2006/EK rendelet II. mellékletében meghatározott főbb elemeket. A Leader egyéb irányítási elemeit ugyanakkor a programok jóváhagyását követően – a szubszidiaritás alapelvével összhangban – az irányító hatóságoknak kell meghatározniuk.	<p></p> <p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>A Bizottság ellenőrizte az operatív programokat és a vidékfejlesztési programokat, de ennek részletessége tagállamonként különböző volt.</p> <p>A Bizottság nem írta elő a tagállamoknak, hogy olyan projektekre összpontosítsanak, amelyek többletértéket biztosítanak, illetve hogy más módon figyelembe vegyék a LEADER, illetve a közösségvezérelt helyi fejlesztés hozzáadott értékét.</p>
A tagállamok a jövőben biztosítsák, hogy az akciócsoportok stratégiai és végrehajtási tervei a kiválasztási folyamatban megállapított hiányosságok orvoslása után megfeleljenek a legmagasabb elvárásoknak.		<p></p> <p>Néhány tekintetben megvalósult</p> <p>A tagállamok ellenőrizték a helyi fejlesztési stratégiákat, képzést és tanácsadást biztosítottak, és lehetőséget nyújtottak a helyi akciócsoportoknak arra, hogy az első áttekintések után javítsák, illetve módosítsák stratégiáikat.</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
		<p>Másrészt ez nem akadályozta meg őket abban, hogy olyan általános célkitűzésekkel és cselekvési területekkel rendelkező helyi fejlesztési stratégiákat fogadjanak el, amelyek mindenféle típusú projekt kiválasztását lehetővé teszik.</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
<p>6. ajánlás</p>		
<p>A Bizottság sürgősen tegyen lépéseket annak érdekében, hogy ki tudja mutatni a Leader többletértékét, illetve a pénzgazdálkodás hatékony és eredményes voltát.</p> <p>A monitoring irányuljon inkább a Leader-megközelítés többletértékének, hatékonyságának és eredményességének mutatóira, semmint pusztán a Leader végrehajtására. Az adatokat a forrásuknál ellenőrizték, legalább szűrőpróbaszerűen. Tekintettel a Leader terjedelmére és jellegére, valamint a releváns, összevethető és megbízható adatok beszerzésével kapcsolatos eddigi nehézségekre, a Bizottság mérlegelje hatékonyabb és eredményesebb módszerek alkalmazását, amilyen például az akciócsoportok statisztikailag érvényes mintájának részletes monitoringja mutatók, helyszíni vizsgálatok és strukturált esettanulmányok révén, úgy, hogy az adatokat független értékelő ellenőrizi megfelelő módon.</p>	<p>Az Európai Vidékfejlesztési Hálózat Leader-albizottsága révén állandó párbeszéd folyik a tagállamokkal a Leader-megközelítés megvalósításának javítása érdekében. A közös monitoring- és értékelési keretszabályozás fejlesztését illetően, ideértve a Leader-program monitoringmutatóit is, a Bizottság is párbeszédet folytat a tagállamokkal. A közelmúltban véglegesítette a Leader-program vidéki térségekben kifejtett hatásairól szóló végleges munkadokumentumtervezetét.</p> <p>A stratégiák különbözősége nem teszi lehetővé, hogy valamennyi helyi akciócsoport ugyanazokat az információkat gyűjtse össze, mivel a helyi stratégia megvalósítását a helyi folyamatok határozzák meg. Az értékelési folyamat költségei és hatékonysága közötti arányosság tiszteletben tartása érdekében egyedi értékelésre csak korlátozott mértékben van mód.</p>	<div data-bbox="1285 440 1352 536" data-label="Image"> </div> <p>Nem valósult meg</p> <p>A Bizottság gyűjt ugyan adatokat, de a négy érintett főigazgatóság eltérő módszereket alkalmaz.</p> <p>A gyűjtött adatok főként vállalkozásokhoz kapcsolódnak és nem nyújtanak információt a LEADER, illetve a közösségvezérelt helyi fejlesztés hozzáadott értékéről. Az újonnan bevezetett koncepció meglehetősen elméleti jellegű és a gyakorlatban nehezen alkalmazható.</p>

Ajánlások	A Bizottság válasza	Számvevőszéki hasznosulásvizsgálat
<p>A Bizottság egyeztessen a tagállamokkal annak érdekében, hogy a felügyeleti és kontrollrendszerek biztosítékot nyújtsanak az eljárások méltányos és átlátható voltára, összevethető adatokat szolgáltatassanak a költségekről, és kiegészítsék az eredményesség és hatékonyság monitoringját.</p>		<div data-bbox="1285 341 1339 432"> </div> <p data-bbox="1285 469 1429 568">Néhány tekintetben megvalósult</p> <p data-bbox="1469 347 1935 443">A Bizottság ritkán végez ellenőrzéseket a LEADER, illetve a közösségvezérelt helyi fejlesztés kapcsán.</p> <p data-bbox="1469 485 1989 612">A Bizottság éves végrehajtási jelentést kér a tagállamoktól, amelyek benyújtására valóban sor kerül, emellett éves felülvizsgálati üléseket ír elő.</p>

III. melléklet. Az ellenőrzött projektek listája (2021. májusi állapot szerinti kiadások)

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Csehország				
Egy településközpont rekonstrukciója (járda és buszkiállók)	Közszervezet	98 069,98	93 166,48	ERFA
Akadálymentes általános iskola	Közszervezet	77 822,80	73 931,73	ERFA
Mezőgazdasági gépek beszerzése (többfunkciós rakodógép)	Kkv	29 420,99	11 297,66	EMVA
Történelmi vasúti kocsik rekonstrukciójához szükséges berendezések beszerzése	Kkv	6 268,63	1 805,35	EMVA
Napközis táborok gyermekeknek	HACS	100 389,34	85 330,94	ESZA
Gazdaságokba, istállóba és állattenyésztési gépekbe történő beruházások	Mezőgazdasági magánvállalkozás	194 224,11	74 582,03	EMVA
Mezőgazdasági gépek beszerzése (traktor)	Kkv	77 867,57	22 269,18	EMVA
Mezőgazdasági gépek beszerzése (rakodógép és szállítószalag)	Kkv	62 725,56	24 086,62	EMVA
Hőszivattyú vásárlása egy turistaház számára	Kkv	7 061,04	2 033,58	EMVA
Berendezések beszerzése egy kovácsműhely számára (kovácsművészet)	Kkv	3 510,91	1 011,14	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Németország (Szászország)				
Integrált nappali gyermekgondozó intézmény (átalakítás)	Közszervezet	375 000,00	300 000,00	EMVA
Egy rossz állapotú családi ház lebontása	Magánszemély	9 196,32	7 357,06	EMVA
Egy korábbi parókia magánhasználatra történő felújítása	Magánszemély	160 000,00	128 000,00	EMVA
Horgászstég építése fogyatékossggal élők számára	Nem kormányzati szervezet	70 753,80	47 688,23	ETHA
Integrált kalandjátsszótér geológiai háttérrel	Nem kormányzati szervezet	41 003,44	32 802,75	EMVA
Egy korábbi orvosi rendelő átalakítása és felújítása új orvosok elhelyezése céljából	Kkv	200 000,00	160 000,00	EMVA
Magánlakás fürdőszobájának akadálymentes felújítása	Magánszemély	5 463,87	4 371,10	EMVA
Egy korábbi gyakornokotthon lebontása	Mezőgazdasági szövetkezet	15 000,00	12 000,00	EMVA
Közvilágítás felújítása	Közszervezet	2 981,16	2 384,93	EMVA
Nyeralók kialakítása teherszállító konténerekből	Kkv	29 152,85	23 322,28	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Észtország				
Úszómedence korszerűsítése – gyógy- és gyermekmedencék építése	Közszervezet	80 000,00	64 000,00	EMVA
Gyapjúfeldolgozó műhely fejlesztése – kártológép beszerzése és a gyártóberendezések átalakítása	Kkv	25 706,24	23 135,61	EMVA
Szarvasmarha- és juhszállító pótkocsi beszerzése (három gazdaság közös használatára)	Kkv	4 043,60	3 234,88	EMVA
Audiovizuális vetítési megoldások egy történelmi oktatási központ számára	Nem kormányzati szervezet	10 000,00	8 000,00	EMVA
Egy korábbi vasútállomás épületének átalakítása tömegközlekedési váróteremmé és múzeummá	Nem kormányzati szervezet	72 911,64	58 329,28	EMVA
Kőfeldolgozásra szolgáló sziklavágó gép beszerzése	Kkv	65 040,00	52 032,00	EMVA
Képzés a természetturizmus területén iskolások számára	Közszervezet	3 233,16	2 586,52	EMVA
Görkorcsolyapark építése	Nem kormányzati szervezet	17 836,94	14 269,54	EMVA
Egyházi közösségi munkához szükséges felszerelés beszerzése	Nem kormányzati szervezet	4 943,13	3 954,47	EMVA
Műfű telepítése sportpályához	Nem kormányzati szervezet	139 999,80	111 999,84	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Írország				
Épület tervezése és építése	Nem kormányzati szervezet	500 000,00	314 000,00	EMVA
Közösségi görkorcsolyapark	Nem kormányzati szervezet	127 671,00	80 177,39	EMVA
Lovasiskola bővítése	Kkv	56 062,97	35 207,55	EMVA
Magáncég marketingkampánya	Kkv	19 374,37	12 167,10	EMVA
Közösségi társadalmi-gazdasági tervezés	HACS	26 442,90	16 606,14	EMVA
Számítástechnikai berendezések vásárlása egy vidéki turisztikai vállalkozás számára	Magánszféra	5 008,25	3 145,18	EMVA
Egy látogatóközpont kapacitásbővítése	Nem kormányzati szervezet	52 170,10	32 762,82	EMVA
Egy örökségi helyszín fejlesztési munkálatai	Nem kormányzati szervezet	200 000,00	125 600,00	EMVA
Vállalati létesítmények fejlesztése	Kkv	117 567,47	73 832,37	EMVA
Biodiverzitási és ökológiai tanulmány	Nem kormányzati szervezet	8 966,70	5 631,09	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Görögország				
Zenei fesztivál	Nem kormányzati szervezet	31 520,00	28 112,69	EMVA
Közúti infrastruktúra fejlesztése	Közszerv	580 000,00	517 302,00	EMVA
Kulturális NKSZ-projekt	Kulturális egyesület	13 633,42	12 159,65	EMVA
Sajátos nevelési igényekkel foglalkozó iskola korszerűsítési munkálatai	Sajátos nevelési igényű gyermekek szüleinek és barátainak szövetsége	182 329,93	162 620,06	EMVA
Kulturális NKSZ-projekt	Kulturális egyesület	10 515,20	9 378,50	EMVA
Turistaszállás-projekt	Magánszféra	265 803,55	239 223,20	EMVA
Új gyártósor létrehozása	Magánszféra	125 040,00	112 048,34	EMVA
Vállalkozás-korszerűsítés	Magánszféra	11 113,00	9 958,36	EMVA
Egy vállalkozás új szervezeti egységének finanszírozása	Magánszféra	57 220,60	51 275,38	EMVA
Tejtermelő egység finanszírozása	Magánszféra	61 017,48	54 677,76	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Ausztria				
Helyi „Pop-up-Shop” koncepciók	Turisztikai egyesületek	102 398,29	32 767,46	EMVA
Kiváló minőségű fűszernövények és fűszerek előállításának és feldolgozásának fejlesztése	Szövetkezet	341 956,33	109 426,02	EMVA
A régió első Montessori iskolája létrehozásának támogatása	Szövetkezet	57 126,95	27 177,60	EMVA
Az „intelligens falu” koncepciójának kidolgozása tervezői gondolkodásmód alkalmazásával	Közszerv	7 560,00	3 628,80	EMVA
Új módszerek feltérképezése innovatív projektek létrehozására <i>(három – köztük két vizsgált – osztrák HACs közreműködési projektje)</i>	Nem kormányzati szervezet	376 305,71	240 000,00	EMVA
Kisléptékű obszervatórium amatőr csillagászok, iskolák és érdeklődők számára	Nem kormányzati szervezet	55 929,40	26 145,60	EMVA
Vállalkozásindítási támogatás fenntartható vállalkozások számára különböző üzleti ágazatokban	Nem kormányzati szervezet	85 608,00	41 091,84	EMVA
Gyűjtős gyártása és forgalmazása	Szövetkezet	15 000,00	4 800,00	EMVA
A meredek hegyi legelők hagyományos művelése	Nem kormányzati szervezet	23 850,00	11 448,00	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Portugália (kontinentális)				
Régi szélmalmok turisztikai szálláshellyé alakítása	Egyszemélyes társaság <i>(Empresário em Nome Individual)</i>	181 561,09	72 624,47	EMVA
Ipari konyhai berendezések beszerzése lekvárok, chutney-k, szószok stb. gyártásához	Kkv	47 378,22	12 507,59	EMVA
A szélmalmok és a környező terület megóvása és helyreállítása (szabadtéri múzeum)	Közszerv	149 000,00	89 400,00	EMVA
Közösségi tűzifa-kemence felújítása	Közszerv	8 285,90	3 597,44	EMVA
Tejüzem számára sajtgyártáshoz szükséges berendezések beszerzése	Kkv	171 066,39	68 551,57	EMVA
Munkahelyteremtés támogatása kézműves sörfőzdében	Kkv	10 458,24	5 229,12	ESZA
Kézműves sörfőzde berendezéseinek beszerzése	Kkv	31 571,56	12 628,63	ERFA
Munkahelyteremtés támogatása közúti segítségnyújtási szolgáltatónál	Kkv	6 052,62	5 144,73	ESZA
Fitneszterem korszerűsítése és berendezések beszerzése	Kkv	99 195,60	39 678,23	ERFA
Helyi szálláshely korszerűsítése	Kkv	31 013,41	12 405,36	ERFA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Románia				
Kerékpárút építése egy faluban	Közhatóság	81 624,00	72 906,56	EMVA
Mezőgazdasági gépek beszerzése	Kkv	160 226,27	143 114,11	EMVA
Berendezések beszerzése részben önellátási célú méhészeti gazdaság számára	Kkv	13 975,50	12 482,92	EMVA
Állatkitömő üzem berendezéseinek beszerzése	Kkv	1 047,31	935,46	EMVA
Mezőgazdasági gépek beszerzése (fiatal termelő)	Kkv	84 574,13	75 541,62	EMVA
Mezőgazdasági gépek beszerzése (fiatal termelő)	Kkv	27 951,00	24 965,83	EMVA
Szépségszalon létrehozása egy faluban	Kkv	23 292,50	20 804,86	EMVA
Integrált szociális szolgáltatási központ egy faluban	Nem kormányzati szervezet	5 820,00	5 198,42	EMVA
Műgyep kialakítása	Közhatóság	3 979,20	3 554,22	EMVA
Kinezioterápiai rendelő kialakítása egy kisvárosban	Kkv	23 292,50	20 804,86	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Szlovákia				
Kompozit hálózatok előállítására szolgáló épület átépítése és felújítása	Kkv	177 424,76	97 583,62	ERFA
Félkész műnövény-koszorúk gyártására szolgáló berendezések	Kkv	103 524,20	56 938,31	ERFA
Nyolcüléses jármű beszerzése helyi közlekedéshez (pl. gyermekek, idősek)	Közszerv (önkormányzat)	34 210,53	32 500,00	ERFA
Települési szennyvízelvezető rendszer	Közszerv	25 000,00	18 750,00	EMVA
Tanösvény tervezése és megépítése	Közszerv	24 936,70	18 702,53	EMVA
Egy falu útjainak újjáépítése	Közszerv	22 233,18	16 674,89	EMVA

Projekt leírása	Projektgazda típusa	Teljes kiadás (euró)	Uniós hozzájárulás (euró)	Esb-alapok
Svédország				
Innovatív tömegközlekedési megoldások turisták és a helyiek számára (megvalósíthatósági tanulmány)	Nem kormányzati szervezet	29 930,67	14 965,34	EMVA
Kutyafelügyezés – Fogyatékkal élő személyek munkaerő-piaci visszailleszkedése	Kkv	108 894,76	54 447,38	ESZA
Úszótanfolyam helyi lakosok számára egy ritkán lakott régióban	Kkv	15 585,82	7 792,91	ERFA
Helyi akciócsoport saját projektje helyi induló vállalkozások támogatására	HACS	26 852,69	13 426,34	EMVA
Helyi élelmiszertermékek IT-alapú, méltányos direkt marketingje	Nem kormányzati szervezet	54 600,31	27 300,15	EMVA
Sportprojekt a helyi lakosok és a migránsok integrációjának elősegítésére	Nem kormányzati szervezet	106 785,60	53 392,80	EMVA
A helyi kereskedelmi halászat megőrzésének új módjai (megvalósíthatósági tanulmány)	Nem kormányzati szervezet	6 736,32	3 368,16	ETHA
Helyi akciócsoport saját projektje a fiatalok saját projektjeik megtervezésében és végrehajtásában való támogatására (EMVA)	HACS	153 930,76	76 965,38	EMVA
Helyi akciócsoport saját projektje a fiatalok saját projektjeik megtervezésében és végrehajtásában való támogatására (ERFA)	HACS	38 519,59	19 259,79	ERFA
Színházi projekt és helyi ételkülönlegességeket kínáló étkeztetés	Nem kormányzati szervezet	66 640,00	33 320,00	EMVA

Betűszavak és rövidítések

CLLD: Közösségvezérelt helyi fejlesztés

DG EMPL: A Foglalkoztatás, a Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadás Főigazgatósága

DG MARE: Tengerügyi és Halászati Főigazgatóság

DG AGRI: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság

DG REGIO: Regionális és Várospolitikai Főigazgatóság

EHA: Európai Halászati Alap

EMOGA: Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap

EMVA: Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap

ENRD: Európai Vidékfejlesztési Hálózat

ERFA: Európai Regionális Fejlesztési Alap

Esb-alapok: Európai strukturális és beruházási alapok

ESZA: Európai Szociális Alap

ETHA: Európai Tengerügyi és Halászati Alap

EU: Európai Unió

FARNET: Európai Halászati Területek Hálózata

HACS: Helyi akciócsoport

HHACS: Helyi halászati akciócsoport

KAP: Közös agrárpolitika

LEADER: Liaison entre actions de développement de l'économie rurale (a vidék gazdasági fejlesztését szolgáló intézkedések összekapcsolása)

OP: Operatív program

RDP: Vidékfejlesztési program

Glosszárium

A piac nem megfelelő működése: Az áruk és szolgáltatások rossz hatékonyságú elosztása a szabad piacon. Piaci hiányosság több okból következhet be: például externáliák, úgynevezett közjavak, a piaci információk tökéletlensége vagy piacellenőrzés (monopólium/oligopólium) miatt.

Európai strukturális és beruházási alapok (esb-alapok): Az öt fő uniós alap, amelyek együttesen azt a célt szolgálják, hogy az Európa 2020 stratégia célkitűzéseivel összhangban támogassák a gazdasági fejlődést valamennyi tagállamban: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap (ESZA), a Kohéziós Alap (KA), az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) és az Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA).

Helyi fejlesztési stratégia (CLLD): Helyi célkitűzések és szükségletek teljesítésére irányuló, az Európa 2020 stratégia megvalósításához hozzájáruló, koherens műveletsorozat, amelyet egy helyi akciócsoport dolgoz ki és hajt végre.

Holtteherhatás: Azon eset hatása, amikor olyan kedvezményezett részesül finanszírozásban, aki a támogatás nélkül is meghozta volna ugyanezt a döntést. Ilyenkor az eredmény nem az alkalmazott szakpolitikának tudható be, és a kedvezményezettnek kifizetett támogatás nem jár hatással. Így a kiadások „talált pénznek” minősülő része jellegénél fogva nem eredményes, hiszen nem járul hozzá a kitűzött célok eléréséhez. Ellenőrzésünk keretében olyan helyzetet jelölünk ezzel a kifejezéssel, amikor a finanszírozásban részesülő projekt a vissza nem térítendő támogatás nélkül is részben vagy egészben megvalósult volna.

Irányítás és társadalmi tőke: E két terminus használata nem tisztázott és gyakran képezi vita tárgyát. Ebben a jelentésünkben a Bizottság fogalom meghatározását követjük (lásd: [61.](#) bekezdés).

A Bizottság válaszai

<https://www.eca.europa.eu/hu/Pages/DocItem.aspx?did=61355>

Időrendi áttekintés

<https://www.eca.europa.eu/hu/Pages/DocItem.aspx?did=61355>

Ellenőrző csoport

Ellenőrzéseinek eredményeit a Számvevőszék különjelentésekben mutatja be, amelyek egy adott költségvetési területhez kapcsolódó uniós szakpolitikákkal és programokkal, illetve az irányítással kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak. Hogy ellenőrzési munkája maximális hatást érjen el, témái megválasztásakor és feladatai megtervezésekor a Számvevőszék tekintetbe veszi a teljesítmény-, illetve megfelelőségi kockázatokat, az érintett bevétel vagy kiadás nagyságát, a várható fejleményeket, valamint a politika és a nagyközönség érdeklődését.

Ezt a teljesítmény-ellenőrzést a fenntartható természetierőforrás-gazdálkodásra szakosodott, Joëlle Elvinger számvevőszéki tag elnökölte I. Kamara végezte. Az ellenőrzést kezdetben João Figueiredo(†) számvevőszéki tag vezette Paula Betencourt kabinetfőnök és Quirino Mealha kabinettag támogatásával.

Az ellenőrzést végül Eva Lindström számvevőszéki tag zárta le Katharina Bryan kabinetfőnök, Michael Bain és Florence Fornaroli ügyvezető, Joanna Kokot feladatfelelős, valamint Vasileia Kalafati, Anca Florinela Cristescu, Liia Laanes, Marika Meisenzahl (aki a grafikai tervezést is végezte) és Anna Zalega számvevők közreműködésével. Nyelvi támogatás: Daniela Jinaru, Jan Kubat, Michael Pyper és Marek Říha.

Eva Lindström

Katharina Bryan

Florence Fornaroli

Joanna Kokot

Vasileia Kalafati

Anca Florinela
Cristescu

Liia Laanes

Marika Meisenzahl

Anna Zalega

SZERZŐI JOGOK

© Európai Unió, 2022

Az Európai Számvevőszék dokumentumainak felhasználását a nyíltadat-politikáról és a dokumentumok további felhasználásáról szóló **6-2019. sz. számvevőszéki határozat** szabályozza.

Ellenkező rendelkezés (pl. egyedi szerzői jogi nyilatkozatokban foglaltak) hiányában az Európai Unió tulajdonában lévő számvevőszéki tartalmak a **Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licenc** alá tartoznak. Ezért főszabály szerint a további felhasználás a forrás és a változtatások megfelelő feltüntetésével megengedett. A Számvevőszéktől származó tartalmak további felhasználásakor azok eredeti értelme és mondanivalója nem torzulhat. A Számvevőszék nem vonható felelősségre a továbbfelhasználás esetleges következményeiért.

Ha az adott tartalomban azonosítható magánszemélyek is érintettek (például ha egy kép a Számvevőszék munkatársait ábrázolja vagy harmadik fél is szerepel a források között), adott esetben további engedélyt is be kell szerezni.

Amennyiben ez megtörtént, akkor a vonatkozó engedély érvényteleníti a fenti általános érvényű engedélyt, és az abban foglalt, egyértelműen meghatározott felhasználási korlátozások érvényesek.

Az olyan tartalmak felhasználásához vagy reprodukálásához, amelyek nem az Európai Unió tulajdonát képezik, adott esetben közvetlenül a szerzői jog tulajdonosától kell engedélyt kérni.

2. ábra:

o ikonok: Freepik, <https://flaticon.com>.

o ikon: pongsakornRed, <https://flaticon.com>.

3. és 4. ábra:

o ikonok: Freepik, <https://flaticon.com>.

o ikon: xnimrodx, <https://flaticon.com>.

o ikon: Smashicons, <https://flaticon.com>.

5. ábra:

o ikonok: Freepik, <https://flaticon.com>.

o ikon: xnimrodx, <https://flaticon.com>.

2. háttérmagyarázat: ikon: Freepik, <https://flaticon.com>.

Az iparjogvédelem alatt álló szoftverek és dokumentumok – pl. szabadalmak, márkajelzések, bejegyzett formatervezési minták, logók és nevek – nem tartoznak a Számvevőszék továbbfelhasználási politikájának hatókörébe.

Az Európai Uniónak az europa.eu címtartomány alá tartozó intézményi weboldalai külső oldalakra mutató hivatkozásokat is tartalmaznak. Ezek nem tartoznak a Számvevőszék hatáskörébe, ezért ajánlott elolvasni az ott közzétett adatvédelmi és szerzői jogi rendelkezéseket.

Az Európai Számvevőszék logójának használata

Az Európai Számvevőszék logója kizárólag a Számvevőszék előzetes hozzájárulásával használható fel.

PDF	ISBN 978-92-847-8102-7	ISSN 1977-5733	doi:10.2865/364382	QJ-AB-22-012-HU-N
HTML	ISBN 978-92-847-8111-9	ISSN 1977-5733	doi:10.2865/887382	QJ-AB-22-012-HU-Q

A LEADER-megközelítés az Európai Unió részvételen alapuló, alulról építkező koncepciója, amelynek célja, hogy bevonja a helyi közösségeket a projektfejlesztési és döntéshozatali folyamatokba. Ez a koncepció többletköltségekkel és -kockázatokkal jár a hagyományos (felülről lefelé irányuló) uniós kiadási programokhoz képest. Megvizsgáltuk, hogy a LEADER-megközelítés hozott-e olyan előnyöket, amelyek indokolták volna a programmal járó többletköltségeket és -kockázatokot, továbbá áttekintettük a témával kapcsolatban 2010-ben kiadott különjelentésünk ajánlásainak hasznosulását. Megállapítottuk, hogy több mint egy évtized elteltével bizonyos területeken javulás következett be, és a LEADER-megközelítés elősegíti a helyi szerepvállalást. Ugyanakkor egyelőre kevés bizonyíték támasztja alá, hogy előnyei meghaladnák a felmerülő költségeket és kockázatokat. Javasoljuk, hogy a Bizottság végezze el a LEADER költségeinek és hasznainak átfogó értékelését és készítsen felmérést a közösségvezérelt helyi fejlesztési megközelítésről.

A Számvevőszék különjelentése az EUMSZ 287. cikke (4) bekezdésének második albekezdése alapján.

EURÓPAI
SZÁMVEVŐSZÉK

Az Európai Unió
Kiadóhivatala

EURÓPAI SZÁMVEVŐSZÉK
12, rue Alcide De Gasperi
1615 Luxembourg
LUXEMBOURG

Telefon: +352 4398-1

Megkeresés: eca.europa.eu/hu/Pages/ContactForm.aspx

Weboldal: eca.europa.eu

Twitter: @EUAuditors